

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ, ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра фінансів та обліку

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В СИСТЕМІ
ПРОТИДІ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ
ШЛЯХОМ**

кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти

2 курсу денної форми навчання

КОНДРАТЮКА Богдана Юрійовича

Науковий керівник

кандидат економічних наук, доцент

ВИСОЦЬКА Інна Борисівна

Рецензент

доктор економічних наук, професор

МИСЬКІВ Галина Василівна

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

«__» _____ 2023 р., протокол № __

завідувач кафедри фінансів та обліку,

_____ **МЕЛЬНИК С.І.**

(підпис)

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Львів
2023

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Інститут управління, психології та безпеки
Кафедра фінансів та обліку
Освітній ступінь «магістр»
Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Назва освітньої програми «Фінансова розвідка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
фінансів та обліку
_____ Степан МЕЛЬНИК
«13» квітня 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ КОНДРАТЮКА Богдана Юрійовича

1. Тема роботи «Організаційні засади діяльності банків в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом»
керівник роботи ВИСОЦЬКА Інна Борисівна, кандидат економічних наук, доцент
затверджені розпорядженням директора Інституту від «07» квітня 2023 р. № 4
2. Термін подання здобувачем вищої освіти роботи «05» грудня 2023 р.
3. Вихідні дані до роботи Законодавчі та нормативно-правові документи з питань організації діяльності банківських установ в системі протидії відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, літературні джерела із зазначеної тематики, статистичні та аналітичні дані.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Провести теоретичне дослідження особливостей організації вітчизняної антилегалізаційної системи та місця банківських установ в ній, вивчити типові схем відмивання коштів із використанням банків, проаналізувати діяльність банків в системі протидії відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, вивчити світовий досвід оцінки легалізаційного ризику, запропонувати заходи вдосконалення управління легалізаційним ризиком банку.
5. Перелік графічного матеріалу (додатків). Види фінмоніторингу, етапи становлення вітчизняної системи фінансового моніторингу, функції первинного фінансового моніторингу, мета належної організації внутрішньобанківської системи ПВК/ФТ, основні функції, які виконує відповідальний працівник банку, механізм проведення фінансового моніторингу у банківських установах, заходи, які здійснює підрозділ внутрішнього аудиту банку у сфері ПВК/ФТ, схема відмивання коштів, отриманих в кредит від банківської установи, із використанням механізму «скрутки», схема легалізації коштів через банки із використанням готівки, схема створення фіктивного доходу від реалізації цінних паперів, легалізація коштів через банк задля отримання готівкових коштів «на руки», схема виведення коштів державного підприємства через використання тендерів, структура суб'єктів первинного фінмоніторингу, що перебувають на обліку у Держфінмоніторингу України упродовж 2020-2022 рр, число отриманих повідомлень та взятої на облік Держфінмоніторингом інформації про фінансові операції упродовж 2020-2022 рр, кількість отриманих Держфінмоніторингом повідомлень від

банків та небанківських установ упродовж 2020-2022 рр. та частка повідомлень від банків у загальній їх кількості, структура взятих на облік Держфінмониторингом фінансових операцій упродовж 2020-2022 рр., схема впливу легалізаційних ризиків на діяльність банків, інструментарій оцінки легалізаційного ризику, розроблений групою Світового банку, етапи процесу управління ризиками відмивання коштів банківською установою, стратегії, які банківські установи застосовують задля протидії відмивання «брудних» коштів

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	ПРИЗВИЩЕ, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	ВИСОЦЬКА І.Б.		
2	ВИСОЦЬКА І.Б.		
3	ВИСОЦЬКА І.Б.		

7. Дата видачі завдання «13» квітня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Опрацювання літератури за темою роботи та складання плану	01.07.2023	виконано
2	Написання першого розділу	01.09.2023	виконано
3	Написання другого розділу	01.10.2023	виконано
4	Написання третього розділу	01.11.2023	виконано
5	Підведення підсумків та формулювання висновків	15.11.2023	виконано
6	Оформлення роботи	01.12.2023	виконано

Здобувач вищої освіти

_____ (підпис)

КОНДРАТЮК Б.Ю.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Науковий керівник

_____ (підпис)

ВИСОЦЬКА І.Б.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

АНОТАЦІЯ

КОНДРАТЮК Б.Ю. Організаційні засади діяльності банків в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2023.

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню теоретичних основ організації діяльності банків в системі протидії відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом. Проведено аналіз типових схем відмивання коштів із використанням банків та діяльності банків як суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Запропоновано заходи удосконалення управління легалізаційними ризиками на основі використання світових методи оцінки легалізаційних ризиків.

Ключові слова: відмивання коштів, фінансовий моніторинг, суб'єкти фінансового моніторингу, банківська установа, ризик відмивання коштів, протидія відмиванню коштів

ANNOTATION

KONDRATYUK B.Yu. Organizational principles of banks' activities in the system of combating the legalization of income obtained by criminal means. – Manuscript.

Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 072 «Finance, banking and insurance». – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2023.

The qualification work is devoted to the study of the theoretical foundations of the organization of banks' activity in the anti-money laundering system. An analysis of typical money laundering schemes using banks and the activities of banks as subjects of primary financial monitoring was carried out. Measures to improve legalization risk management based on the use of global legalization risk assessment methods are proposed.

Keywords: money laundering, financial monitoring, subjects of financial monitoring, banking institution, risk of money laundering, anti-money laundering

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ	9
1.1. Антилегалізаційна система: сутність, призначення та структура	9
1.2. Організація діяльності банків як суб'єкта первинного фінансового моніторингу	17
1.3. Правові основи функціонування банків в системі фінансового моніторингу	27
Висновки до розділу 1	30
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ	31
.....	
2.1. Типологія відмивання коштів із використанням банківських установ	31
2.2. Оцінка діяльності банків в системі фінансового моніторингу	38
Висновки до розділу 2	45
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ	46
3.1. Міжнародний досвід оцінки легалізаційних ризиків та можливість його імплементації у діяльність вітчизняних банків	46
3.2. Шляхи вдосконалення управління ризиками «відмивання» коштів у банківських установах	54
Висновки до розділу 3	61
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Банківські установи є лідерами серед фінансових інститутів за кількістю клієнтів та обсягом операцій. Банки активно застосовують передові технології у своїй діяльності: використання цифрових інструментів, запровадження Інтернет-банкінгу, використання електронних гаманців та електронних грошей та багато інших. Застосування інновацій спрощує ведення банківської діяльності та здійснення банківських операцій для клієнтів. Проте, водночас, за таких умов банки стають привабливими для шахраїв та злочинців, котрі прагнуть використати установи із злочинними намірами. Часто банківські установи використовуються для відмивання коштів, отриманих у незаконний спосіб та надання їм легального статусу. Долучення банків до таких процесів є суттєвою загрозою для установи, оскільки негативно впливає на репутацію банку, знижує довіру клієнтів та партнерів, збільшує кредитні ризики, а, отже, може стати причиною банкрутства. Саме ці чинники вплинули на вибір теми дослідження.

Проблеми побудови та функціонування національної антилегалізаційної системи досліджували такі вчені: Дмитренко М. [1], Патюта І. [2], Хмельюк А. [3] Буткевич С. [4], Глущенко О., Семенген І. [7]. Дослідження ролі банків у протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму проводили Внукова Н. [22] Рисін В., Корначук О. [25], Омельченко О. [34], Островський Д. М. Дмитров С. [35], Клименко А. О. [36], Шиян Д. [37], Маслак О. І., Квятковська Л. А., Шийка М. І. [38], результати досліджень котрих використовувались при написанні цієї кваліфікаційної роботи.

Написання кваліфікаційної роботи здійснювалось на основі використання нормативно-правових документів, аналітичних даних Національного банку України, Державної служби фінансового моніторингу, інформаційні ресурси всесвітньої мережі Інтернет. Проте навіть за умови наявності великої кількості

напрацювань та публікацій за обраною тематикою, проблема організації діяльності банків в системі протидії відмиванню коштів потребує вивчення та дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою написання кваліфікаційної роботи є проведення глибокого теоретичного дослідження та обґрунтування практичних рекомендацій щодо організації діяльності банків в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розглянути особливості побудови вітчизняної антилегалізаційної системи;
- дослідити особливості організації діяльності банків в системі протидії відмиванню коштів, отриманих у незаконний спосіб;
- ознайомитись з чинним законодавством у сфері ПВК/ФТ та нормами, що регулюють діяльність банків в системі фінансового моніторингу;
- виокремити типові схеми відмивання коштів із залученням банківських установ;
- проаналізувати масштаби легалізаційних процесів та результативність діяльності банків як суб'єктів первинного фінансового моніторингу;
- вивчити існуючі світові напрацювання у сфері оцінки легалізаційних ризиків та розглянути можливість їх використання у діяльності вітчизняних банків;
- запропонувати напрями вдосконалення управління антилегалізаційними ризиками банків.

Об'єктом дослідження є банківська система України.

Предметом дослідження є теоретичні засади та практичні аспекти організації діяльності банків в системі протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Методи дослідження. Написання кваліфікаційної роботи здійснювалось із використанням таких методів наукового пізнання:

- при вивченні теоретичних аспектів організації антилегалізаційної системи та організації діяльності банків в системі протидії відмивання злочинних коштів використовувались методи аналізу та синтезу;

- при виокремленні типових схем відмивання коштів та оцінці результативності антилегалізаційної діяльності банків застосовувались методи порівнянь та спостережень;

- при оформленні аналітичного матеріалу з метою кращого візуального сприйняття матеріалу використано графічний та табличний методи;

- при формулюванні висновків використано метод узагальнень.

Наукова новизна одержаних результатів:

– удосконалено підхід до розуміння наслідків впливу легалізаційних процесів на діяльність банківської установи та розробки рекомендацій щодо управління антилегалізаційною діяльністю банку шляхом вибору стратегії банку, адекватної її ступеню ризику .

Основний зміст роботи. У першому розділі кваліфікаційної роботи розкрито особливості побудови вітчизняної антилегалізаційної системи та місця банківських установ в ній.

У другому розділі розкрито типові схеми відмивання коштів із використанням банків та проведено аналіз діяльності банків як суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

Третій розділ присвячено розробці рекомендацій щодо вдосконалення управління ризиками відмивання коштів банками, вивченню світового досвіду оцінки легалізаційних ризиків та можливості його імплементації у вітчизняну практику.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (40 найменування). Загальний обсяг робота становить 68 сторінок, із них основний текст – 64 сторінки, які містять 23 рисунки та 1 таблицю.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

1.1. Антилегалізаційна система: сутність, призначення та структура

Проблема легалізації доходів, одержаних незаконними шляхами, є глобальною проблемою. Після встановлення незалежності України почався процес створення більшості юридичних інститутів та правової основи для країни як суверенної держави. Проте, подібно до більшості країн СНД, в Україні активно збільшувалися обсяги «тіньової» економіки. Такий розвиток економіки можна пояснити небажанням вносити радикальні зміни у сфері економіки, а також відсутністю (на той момент) розробленої нормативної бази, яка б регулювала процедури фінансового моніторингу.

Створення цілісної системи фінансового моніторингу є не лише міжнародним стандартом, але й передумовою для подальшого соціального та економічного розвитку, реформування бюджетної системи та системи соціального забезпечення, ефективного використання державного майна, забезпечення належного рівня економічної та національної безпеки взагалі.

Аналізуючи антилегалізаційні питання, важливо визначити фінансовий моніторинг як один з найефективніших інструментів протидії таким діям. У наукових колах існує різне розуміння сутності поняття «фінансовий моніторинг». Деякі вчені, такі як А. Загородній, Г. Вознюк, Т. Смовженко, О. Орлюк, Є. Дмитренко, А. Задоя, А. Клименко, розглядають його як специфічну сферу фінансового контролю [1]. В той час І. Патюта та І. Бірюков, вважають фінансовий моніторинг системою постійного моніторингу, спроможною

передбачати ризики, пов'язані з відмиванням грошей [2]. Такі погляди викликають протиріччя в тому, яке поняття є більш широким.

М. Просунін визначає фінансовий моніторинг як систему правових заходів, спрямованих на забезпечення правопорядку, інформації та контролю, здійснюваних службами фінансового моніторингу для запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей [3]. Це означає, що автор обмежується лише системою юридичних процедур, пов'язаних із легалізаційними операціями та фінансуванням тероризму, а не загальним моніторингом державних фінансів.

При вивченні антилегалізаційних питань важливо враховувати, що існують дві основні системи антилегалізаційних заходів: європейська та американська. Європейська система є більш ліберальною, де банки не завжди повідомляють спеціальні органи про всі операції, а лише про ті, які вони вважають підозрілими. З іншого боку, американська система є суворішою, вимагаючи від банків повідомляти службу фінансової розвідки про всі операції, сума яких перевищує 10 000 доларів США [4, с. 70].

Згідно з Законом України Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 р. № 361-ІХ зазначає визначено, що фінансовий моніторинг представляє собою комплекс заходів, які реалізуються суб'єктами фінмоніторингу в сфері запобігання та контролю, включаючи державний та первинний ФМ [5]. Зазначений закон встановлює суть та структуру системи фінансового моніторингу, головним завданням якої є нагляд і запобігання здійсненню операцій, спрямованих на легалізацію доходів, отриманих у незаконний спосіб. У даному законодавчому акті поняття «фінансовий моніторинг» визначається через призму понять «державний фінансовий моніторинг» та «первинний

фінансовий моніторинг», але обидва вони реалізуються в сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Державна служба фінансового моніторингу України (далі – ДСФМУ) – вітчизняний підрозділ фінансової розвідки – діє на підставі постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України» від 29 липня 2015 р. № 537 [6] є органом центральної виконавчої влади, який, разом з іншими антилегалізаційними органами, утворює інституційну основу системи протидії легалізації коштів.

В Україні сучасна національна система фінансового моніторингу виникла нещодавно під впливом ряду міжнародних організацій, таких як Група Егмонт, Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), MONEYVAL, Базельський комітет, Вольфбергська група, Організація Об'єднаних Націй (ООН), Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Інтерпол, Євразійська група з боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму.

Незважаючи на прийняття численних нормативно-правових актів та створення міжнародних організацій, відсутній єдиний підхід до боротьби зі злочинами у антилегалізаційній сфері, який служив би універсальним стандартом для більшості країн. Кожна країна має можливість розробити власну систему протидії відмиванню грошей і ефективно використовувати міжнародні стандарти. Цей підхід дозволяє враховувати національні особливості та рівні розвитку, а також вільно пристосовуватися до чинного національного законодавства. З іншого боку, країни визначають основні легалізаційні злочини по-різному, де основним злочином може бути будь-який, який породжує доходи, які можуть стати об'єктом іншого злочину.

Національна система фінансового моніторингу в Україні існує протягом тривалого періоду. Вона почала свій шлях з моменту створення у 2002 р. вітчизняного підрозділу фінансової розвідки – Державним комітетом

фінансового моніторингу України. Незважаючи на короткий період існування, національна система неодноразово змінювалась та удосконалювалась, проходячи через кілька етапів розвитку (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Етапи становлення вітчизняної системи фінансового моніторингу

Джерело: складено автором

Структуру системи фінансового моніторингу України наведено на рис. 1.2.

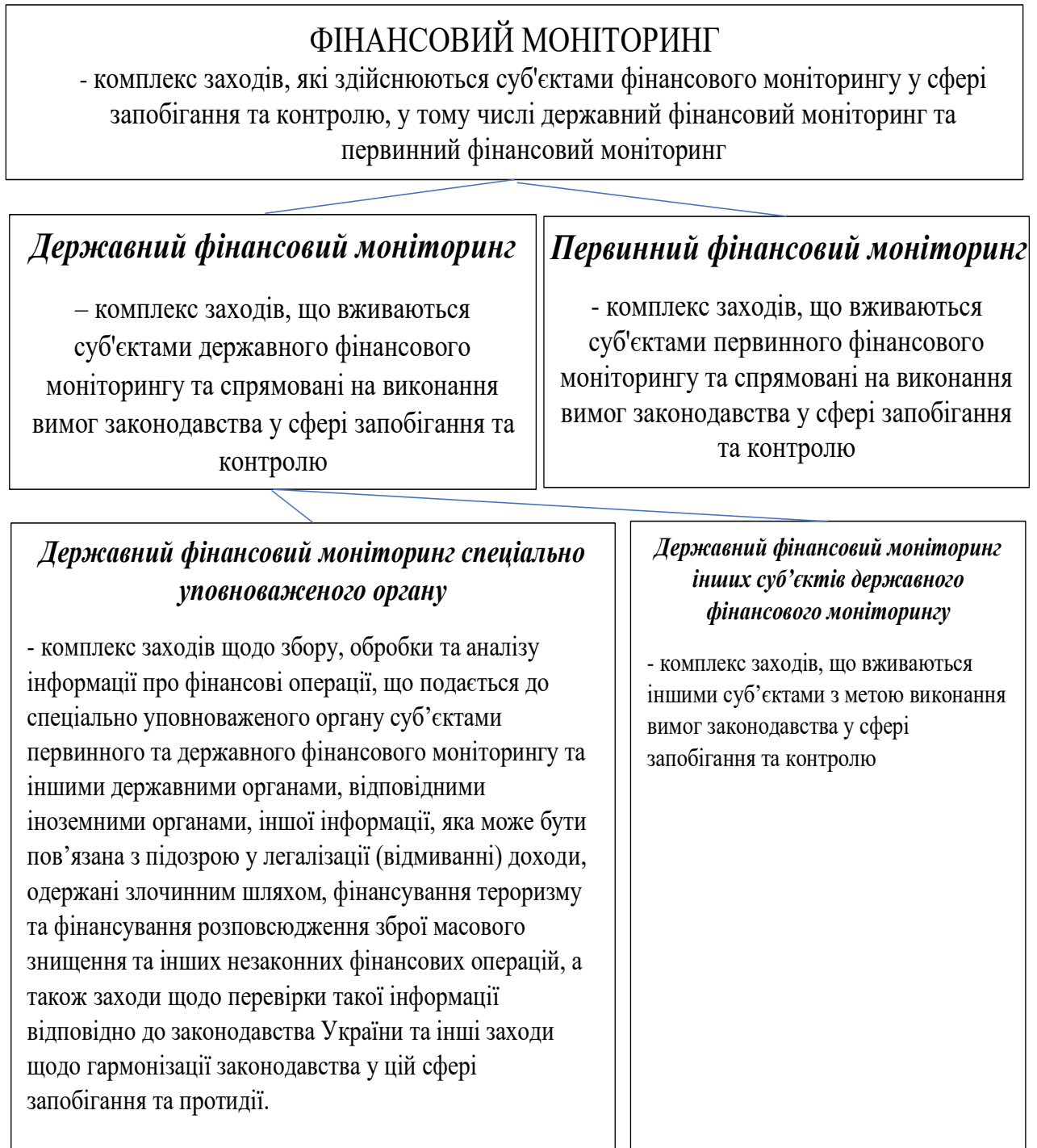

Рис. 1.2. Види фінмоніторингу відповідно до ЗУ «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування і розповсюдження зброї масового знищення»

Джерело: складено автором за [5]

Суб'єктами державного фінансового моніторингу виступають Національний банк України, центральний орган виконавчої влади, відповідальний за формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, фінансуванню тероризму та тероризму, а також Міністерство юстиції України, Національні цінні папери та Комісія фондового ринку, Міністерство цифрової трансформації України та спеціально уповноважений орган відповідно до законодавства.

Суб'єктами первинного фінансового моніторингу виступають:

1. фінансові установи, такі як банківські установи, страхові компанії (перестраховики), ломбарди, кредитні спілки та інші подібні організації
2. учасники платіжних систем та платіжні організації
3. біржі, такі як товарні та інші фондові біржі, що здійснюють фінансові операції з товарами
4. професійні учасники фондового ринку (ринків цінних паперів)
5. установи, які спеціалізуються на переказі коштів та валютних операцій, оператори поштового зв'язку та інші подібні організації
6. філії або представництва іноземних фінансових установ, які надають свої послуги в Україні
7. спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу, такі як аудитори, бухгалтери, податкові консультанти, адвокати, нотаріуси, надавачі юридичних послуг, надавачі послуг зі створення, діяльності чи управління юридичними особами, ріелтори та посередники з продажу нерухомості, а також суб'єкти господарювання, суб'єкти господарювання, які торгують дорогоцінними металами та камінням, суб'єкти господарювання, які займаються лотереєю та/або азартними іграми
8. особи, які проводять операції з віртуальними активами

9. інші юридичні особи, які, хоча і не є фінансовими установами за своїм правовим статусом, надають спеціальні фінансові послуги відповідно до законодавства [5].

Отже, юридична відмінність між системою державного та первинного фінансового моніторингу виникає в контексті функціонування її суб'єктів і ґрунтується на таких принципах: взаємопов'язаності, повної відповідальності та підконтрольності первинного фінансового моніторингу перед суб'єктами державного фінансового моніторингу; невторчання в законну діяльність первинного фінансового моніторингу та державного фінансового контролю; розмежування завдань та відповідальності; принцип профілактичної роботи суб'єктів системи фінансового моніторингу.

Акімов А.В. вважає, що завдання фінансового моніторингу як складової державної системи фінансового контролю слід розподілити на основні (виявлення фінансових злочинів та мінімізація прихованого характеру фінансової оборотності, пов'язаної зі злочинною діяльністю; впровадження широкого комплексу запобіжних заходів; діяльність та цілісність фінансової поведінки) та допоміжні (методологічне забезпечення належного розкриття та виявлення фінансових злочинів та легалізаційних операцій, забезпечення обміну інформацією між суб'єктами фінансового моніторингу та правоохоронними органами тощо) [7].

Здійснення первинного фінансового моніторингу покликано виконувати такі функції: нормативно-правову, контрольну-наглядову, оперативно-аналітичну, інформаційну, превентивну (рис. 1.3).

Механізм взаємодії фінансових установ і економічних регуляторів, що виконують роль регуляторів і наглядових органів, регулюється ЗУ «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування і розповсюдження зброї масового знищення» [5].

Рис. 1.3. Функції первинного фінансового моніторингу

Джерело: складено автором за даними [7]

Отже, основа для створення системи фінансового моніторингу має ґрунтуватися на визначених принципах здійснення фінмоніторингу. Покращення ефективності вітчизняної системи фінмоніторингу можливе шляхом налагодження координації між її суб'єктами та підвищення рівня інформаційної прозорості фінансової системи країни.

1.2. Організація діяльності банків як суб'єкта первинного фінансового моніторингу

Організація фінансового моніторингу в комерційних банках України регулюється законодавством, зокрема Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [5], Законом України «Про банки і банківську діяльність» [8], а також «Положенням про здійснення банками фінансового моніторингу», що було схвалено Правлінням Національного банку України постановою від 19 травня 2020 р. № 65 [9].

Відповідальність за належну організацію внутрішньобанківської системи запобігання відмиванню злочинних доходів та фінансуванню тероризму покладається на голову правління банку або керівника філії іноземного банку, а також на відповідальних працівників банку. У випадку призначення тимчасової адміністрації у банку, відповідальність за організацію дотримання вимог законодавства України у цій сфері несе тимчасовий адміністратор банку, а при ліквідації банку – його ліквідатор.

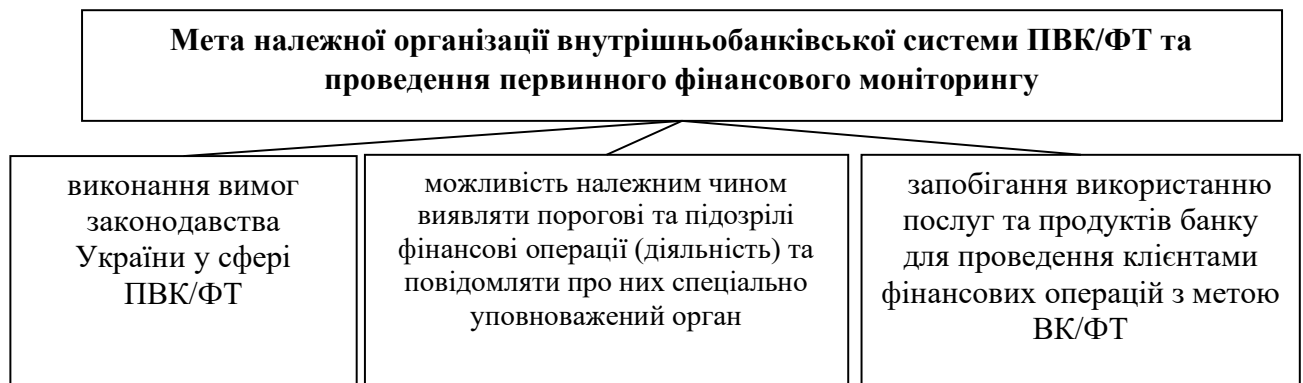

Рис. 1.4. Мета належної організації внутрішньобанківської системи ПВК/ФТ

Джерело: складено автором за [9]

Банк для належної організації внутрішньобанківської системи протидії відмиванню коштів та фінансування тероризму (далі – ПВК/ФТ) та проведення первинного фінансового моніторингу вживає ряд заходів, серед яких:

- призначає відповідального працівника відповідно до законодавства України у атилегалізаційній сфері на рівні керівництва банку;
- створює окремий структурний підрозділ з ПВК/ФТ, який очолює відповідальний працівник банку або підпорядковується йому безпосередньо;
- забезпечує функціонування системи управління ризиками ВК/ФТ;
- розробляє та затверджує внутрішні документи банку з питань ПВК/ФТ для ефективного функціонування внутрішньобанківської системи ПВК/ФТ та зрозуміння працівниками своїх обов'язків і повноважень у цій сфері;
- забезпечує роботу постійно діючого колегіального органу для розгляду проблемних та актуальних питань функціонування внутрішньобанківської системи ПВК/ФТ;
- забезпечує достатні ресурси для функціонування внутрішньобанківської системи ПВК/ФТ, включаючи окремий структурний підрозділ з ПВК/ФТ;
- забезпечує відповідну інформованість та обізнаність голови, членів ради і правління банку стосовно їх обов'язків у сфері ПВК/ФТ та ризиків ВК/ФТ, які характерні для банку;
- надає інформаційну підтримку керівництву банку щодо важливості виконання вимог законодавства України у сфері ПВК/ФТ. Метою такої діяльності є забезпечення належної системи управління ризиками, усвідомлення необхідності прийняття ефективних заходів для запобігання неправомірному використанню банківських послуг у справі ПВК/ФТ. Також, акцентується розуміння наслідків, які може понести банк у випадку порушення вимог законодавства України з цих питань
- ефективно розподіляю функції з питань ПВК/ФТ між трьома лініями захисту. Забезпечую належну обізнаність та виконання завдань працівниками банку,

включаючи бізнес-підрозділи, щодо їх обов'язків у сфері ПВК/ФТ. Забезпечує обізнаність працівників про відповідальності за невиконання обов'язків та/або бездіяльність

–впроваджує та постійно вдосконалює внутрішньобанківський контроль у сфері ПВК/ФТ. Забезпечує своєчасне виявлення проблем та ознак недоліків у системі управління ризиками ПВК/ФТ за допомогою внутрішнього аудиту

–забезпечує вивчення нових продуктів/послуг, включаючи нові канали продажу, застосування чи розробку нових технологій для існуючих або нових продуктів, з метою належна оцінка ризиків ПВК/ФТ та належний контроль за ними;

–забезпечую регулярні навчальні заходи для працівників банку та їх агентів, з метою розуміння ними покладених на них обов'язків та процедур;

–здійснює перевірку бездоганності ділової репутації всіх працівників банку, залучених до проведення первинного фінансового моніторингу;

–створює та забезпечує ефективну систему ескалації сумнівів та проблем у сфері ПВК/ФТ, включаючи порядок їх розгляду та повідомлення про порушення чи можливі порушення законодавства України у цій сфері, згідно з внутрішніми правилами банку;

–впроваджує систему автоматизації, що забезпечує своєчасне та повне виконання банком обов'язків СПФМ. Система автоматизації банку включає виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, заморожування активів, пов'язаних з тероризмом та/або його фінансуванням/розповсюдженням зброї масового знищення, та унеможливлення операцій осіб, зазначених у списку терористів;

–забезпечує своєчасного виявлення фінансових операцій, які підлягають фінансовому моніторингу, та належний обмін інформацією з Держфінмоніторингом;

–розробляє та реалізує заходи з неперервного моніторингу клієнтського профілювання з метою розуміння суті діяльності клієнта, його мети та очікуваного характеру бізнес-відносин, щоб банк мав впевненість у відповідності фінансових операцій клієнта наявній в банку інформації про нього, його бізнес, ризик-профіль, включаючи, при необхідності, джерела походження його коштів/статків, та встановлення КБВ для оперативного виявлення незвичайної поведінки та підозрілих фінансових операцій;

–забезпечує адекватне документування дій працівників банку та реєстрація подій, пов'язаних із виконанням банком обов'язків щодо запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом;

–зберігає документи, данні та інформацію (включаючи відповідні звіти, розпорядження, файли), пов'язаних із виконанням банком обов'язків щодо запобігання легалізації доходів, протягом термінів, визначених законодавством України

–своєчасно та повно відповідає на запити Національного банку, надає необхідні документи, які належним чином підтверджують виконання банком вимог антилегалізаційного законодавства України;

–здійснює заходи із постійного вдосконалення внутрішньобанківської системи запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму [9].

Забезпечення виконання вимог законодавства України у антилегалізаційній сфері включає в себе комплекс заходів, таких як:

–призначення відповідального працівника банку;

–створення та управління внутрішньобанківською системою запобігання легалізації кримінальних доходів та фінансуванню тероризму;

–прийняття і постійне оновлення внутрішніх документів банку з питань фінансового моніторингу;

–здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства у сфері запобігання легалізації кримінальних доходів та фінансуванню тероризму.

Цей контроль проводиться підрозділом служби внутрішнього аудиту банку, який періодично, але не рідше одного разу на рік, проводить відповідні перевірки діяльності банківської установи. Результати цих перевірок використовуються для підготовки висновків і пропозицій, які розглядаються спостережною радою банку або керівником філії іноземного банку.

У разі наявності в банку відокремлених підрозділів може створюватися внутрішньобанківська система запобігання легалізації злочинних доходів та фінансуванню тероризму. Ця система передбачає делегування окремих повноважень, таких як ведення реєстру фінансових операцій та прийняття рішень щодо повідомлення Держфінмоніторингу України про фінансові операції в певному регіоні, відокремленим підрозділам та їх відповідальним працівникам.

Очевидно, що виконання такого обсягу роботи з аналізу великої кількості операцій, що здійснюються комерційним банком протягом робочого дня, неможливе без використання відповідного програмного забезпечення – системи автоматизації банку. Система автоматизації банку є інтегрованою комплексною системою автоматизації процесу моніторингу фінансових операцій і включає в себе системи та підсистеми, які забезпечують належне функціонування антилегалізаційної системи банку (рис. 1.5).

Відповідальний працівник банку – працівник банківської установи, відповідальний за проведення фінансового моніторингу. Він повинен мати бездоганну ділову репутацію та відповідати встановленим кваліфікаційним вимогам.

Наглядова рада банківської установи призначає відповідального працівника банку на двох рівнях:

- як члена правління банку, що керує спеціальним підрозділом з питань ПВК/ФТ або підпорядкований йому;

- як керівника спеціального підрозділу з ПВК/ФТ.

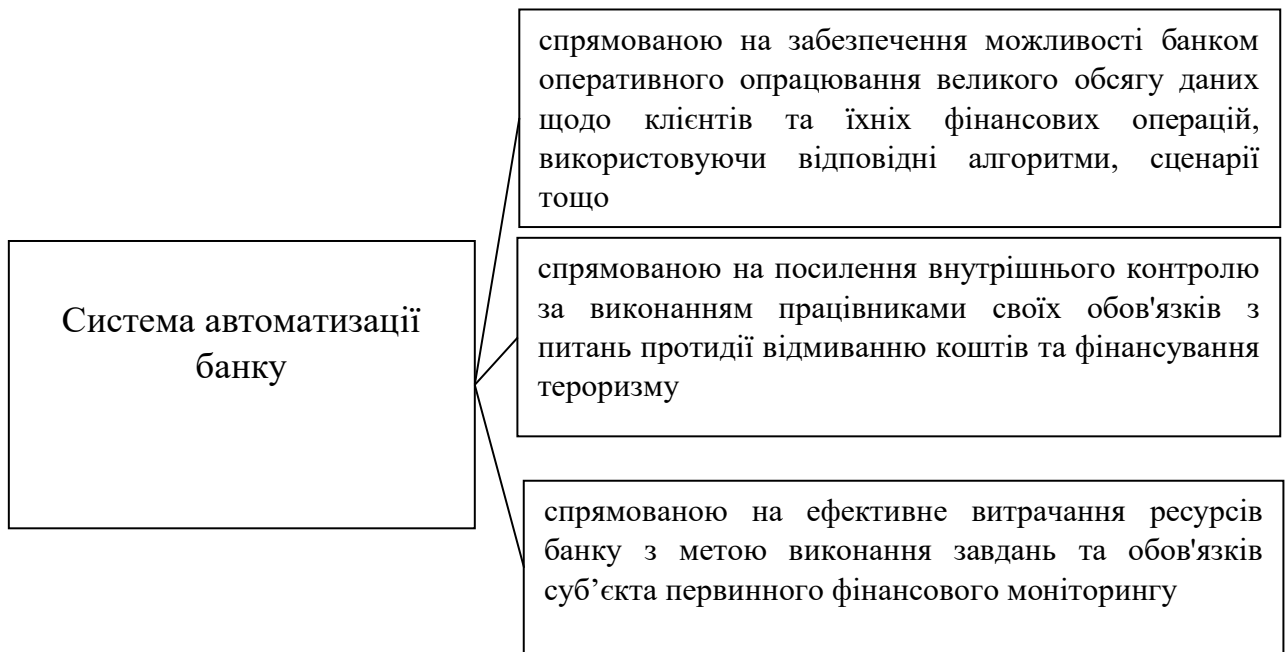

Рис. 1.5. Цілі системи автоматизації банку у сфері ПВК/ФТ

Додатково, відповідальний працівник має регулярно письмово інформувати керівника про виявлені фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, та вжиті заходи, такі як організація антилегалізаційних заходів, впровадження правил і програм фінансового моніторингу та навчання персоналу вимогам антилегалізаційного законодавства.

Функції відповідального працівника банку	
Методична	розробка внутрішніх документів у сфері ПВК/ФТ, підготовка та перепідготовка персоналу у антилегалізаційній сфері
Контрольна	організація та проведення внутрішніх перевірок у сфері ПВК/ФТ та сприяння проведенню зовнішніх перевірок
Оперативна	подання інформації, обмін інформацією зі Держфінмоніторингом та НБУ, фіксація та документування власної діяльності

Рис. 1.6. Основні функції, які виконує відповідальний працівник банку

При цьому особу, яка проводить фінансовий моніторинг, не можна звільнити від завдань, не пов'язаних з організацією та здійсненням фінансового моніторингу в банку.

Банківська установа, як суб'єкт первинного фінансового моніторингу, повинна зареєструватися в Держфінмоніторингу України, подавши відповідний файл-сповіщення у тримісячний термін з моменту призначення відповідального працівника (до дня здійснення першої операції).

На рис. 1.7 наведено механізм проведення фінансового моніторингу у банківській установі.

Для забезпечення ефективності функціонування системи фінансового моніторингу банківські установи впроваджують три лінії захисту:

I лінія захисту – бек-офіс – включає заходи щодо ідентифікації та відстеження ризиків легалізації коштів під час здійснення щоденних фінансових операцій, а також встановлення контролю за відповідністю операцій вимогам Закону про фінансовий моніторинг;

II лінія – відділ Фінансового моніторингу – забезпечує виконання заходів, спрямованих на розробку інструментів та стандартів для I лінії у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Цей спеціально створений відділ відповідає за систему внутрішнього контролю та організацію ефективної антилегалізаційної системи банку;

III лінія – відділ внутрішнього аудиту, спрямована на перевірку дотримання норм антилегалізаційного законодавства.

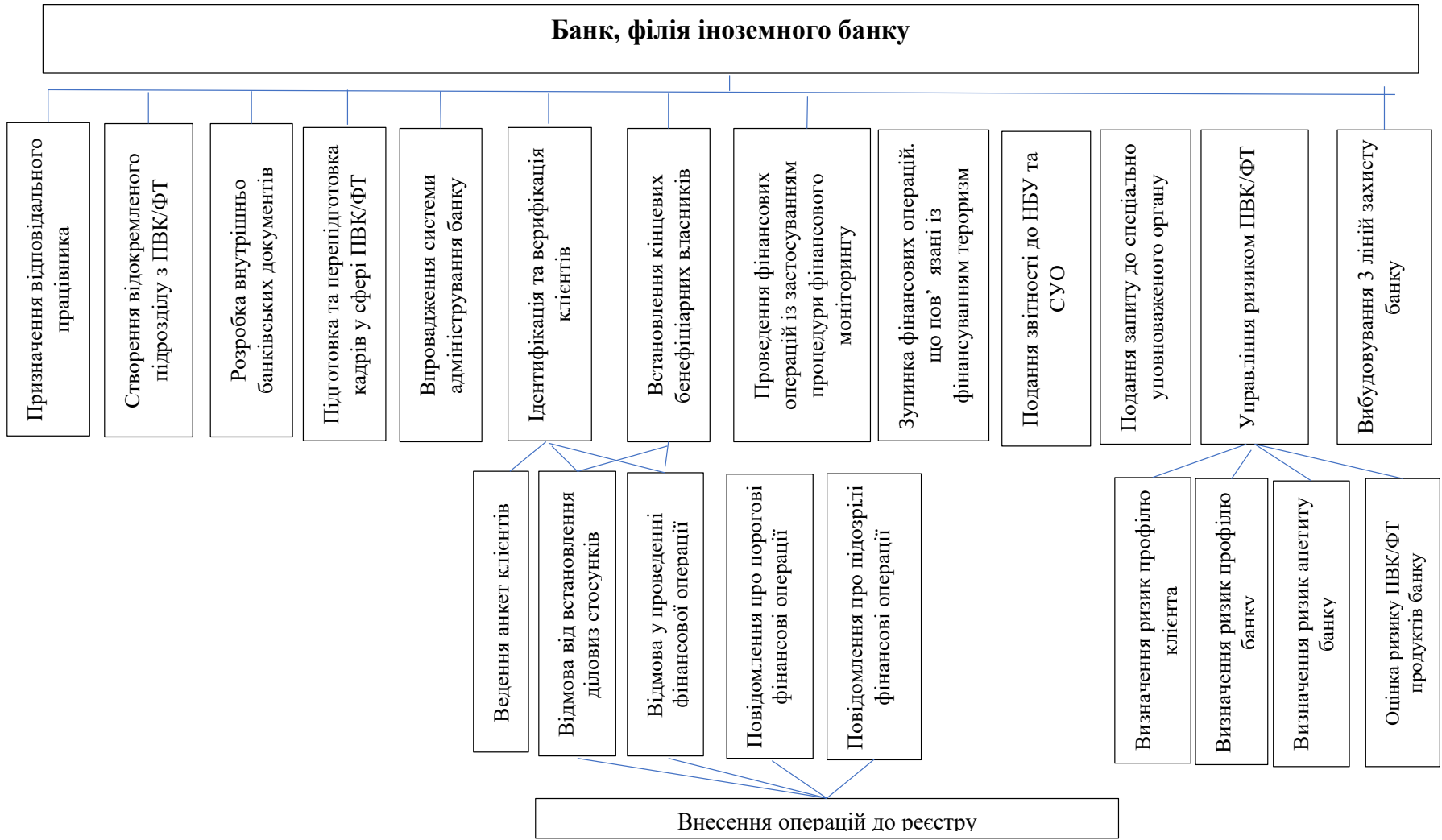

Рис. 1.7. Механізм проведення фінансового моніторингу у банківських установах

Джерело: складено автором за [9]

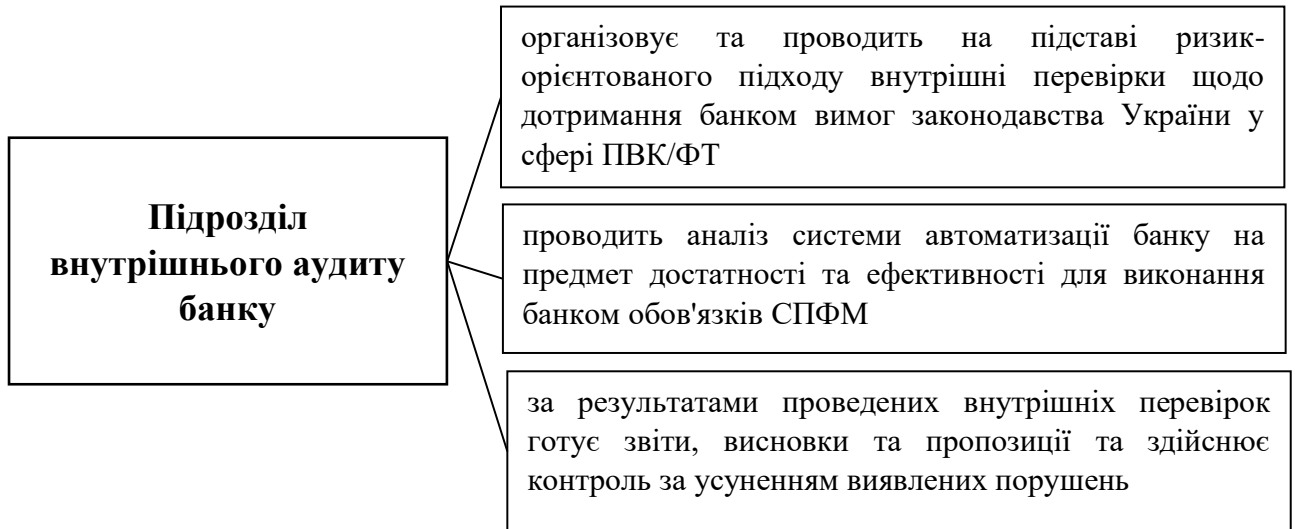

Рис. 1.8. Заходи, які здійснює підрозділ внутрішнього аудиту банку у сфері ПВК/ФТ

Банківські установи застосовують ризик-орієнтований підхід (далі – РОП) у своїй діяльності щодо боротьби із легалізацією злочинних доходів. Цей підхід включає двоетапну оцінку ризиків, яка визначає ризик-профіль банку та ризик-профіль клієнта. Визначення ризик-профілю банку включає оцінку легалізаційних ризиків, аналіз заходів проти легалізації та вимірювання ризик-апетиту банку. Оцінка ризик-профілю клієнта включає виявлення та оцінку ризику ділових відносин з клієнтом та заходи для його зниження. Фінансовий моніторинг застосовує основні питання, орієнтовані на рівень ризику, до клієнтів з вдосконаленими або спрощеними заходами перевірки. При визначенні критеріїв ризику. При встановленні критеріїв ризику банки повинні враховувати результати національної оцінки ризиків, типологічні дослідження та рекомендації суб'єкта державного фінансового моніторингу. При виникненні підозр банки можуть витребувати у клієнтів інформацію щодо пояснення окремих даних, проводити верифікацію та ідентифікацію. Запровадження ризик-орієнтованого підходу дозволило зменшити бюрократичні процедури при ідентифікації та верифікації клієнтів. РОП дає можливість акцентувати увагу

банків на клієнтах з високим ступенем ризику, застосовуючи до них посилені заходи уваги (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Заходи належної перевірки залежно від ступеня ризику, що застосовуються банківськими установами

Ознаки	Ступінь ризику	
	Високий	Низький
Дії СПФМ щодо перевірки операцій клієнта	Посилені заходи належної перевірки Регулятор визначає заходи та дії щодо операцій з високим ступенем ризику	Спрощені заходи належної перевірки Критерії низького ризику встановлюються регулятором
Обов'язок СПФМ щодо здійснення належної перевірки	Зобов'язані здійснювати належну перевірку	Має право здійснювати належну перевірку
Обсяг дій суб'єкта первинного фінансового моніторингу	Вивчення та аналіз всіх операцій, що підпадають хоча б одній з таких ознак: - складна фінансова операція; - незвично великий обсяг операції; - операції проведені і незвичний спосіб; - не мають законної мети	Обсяг дій достатній, щоб виявити належність фінансових операцій стану чи змісту діяльності клієнта

Джерело: складено автором за [5]

Відповідно до «Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України» [10], банківські установи повинні регулярно представляти спеціальні звіти у вигляді форм:

- щоквартально форма 2НХ – «Інформація про управління ризиками у сфері фінансового моніторингу» кожен квартал,

- щомісячно форма 2FX – «Дані про оцінку ризиків у сфері фінансового моніторингу»

форма 2LX – «Дані про обсяг, спосіб та мету перерахування для оцінки ризиків до зони фінансового моніторингу» щомісяця,

форма 2КХ – «Дані про рахунки, на яких знаходяться кошти осіб, включених до санкційних списків, а також про спроби цими особами здійснення фінансових операцій або операцій на користь цих осіб» [10].

1.3. Правові основи функціонування банків в системі фінансового моніторингу

Законодавчу базу України у сфері протидії відмиванню грошей можна розглядати у двох категоріях: закони міжнародних організацій, а також внутрішні нормативні акти.

Особливу увагу при аналізі законів приділяють міжнародним угодам, які Україна ратифікує у формі законів. Ці міжнародні угоди зобов'язують Україну дотримуватися принципів та законів міжнародного права. Ратифікація або приєднання до таких угод є визнанням їх обов'язковості. Враховуючи, що Україна є правонаступником колишнього СРСР та УРСР у питаннях прав та обов'язків, інші відповідні договори розглядаються як міжнародні угоди, схвалені Парламентом України. Найважливіші серед цих міжнародно-правових документів включають Конвенцію Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансування тероризму [11], Конвенцію ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин [12], Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму [13] та інші.

Згідно зі статтею 4 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі – Закон про фінмоніторинг), внутрішнє законодавство в антилегалізаційній сфері охоплює Конституцію України, міжнародні угоди, ратифікацію яких здійснено

Парламентом України, а також нормативно-правові акти, ухвалені для виконання положень Закону про фінмоніторинг [5].

Закон про фінмоніторинг представляє собою загальний і системний правовий акт у сфері протидії легалізації, згідно з преамбулою має за мету захищати законні інтереси громадян, держави та суспільства, а також їхні права, забезпечуючи відповідний рівень національної безпеки через визначення законного антилегалізаційного механізму [5].

Урядові акти, які представляють собою нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, є третім компонентом законодавства у сфері протидії легалізації доходів. Ці акти можуть використовуватися для розподілу функцій і повноважень між державними органами, визначених Законом про фінмоніторинг, а також для уточнення та роз'яснення положень цього закону. Акти Кабінету Міністрів України утворюють численну групу нормативно-правових актів, які регулюють важливі аспекти державної політики щодо протидії легалізації доходів.

Акти Кабінету міністрів України в цій сфері можна класифікувати у дві групи:

- програмно-політичні акти (системно-організаційні) – акти, що визначають політику держави у сфері протидії легалізації доходів. Серед них, наприклад, «Про затвердження Програми стратегічного розвитку Державної служби фінансового моніторингу України на період до 2024 року» [14], а також щорічні плани заходів. Ці документи комплексно визначають необхідні кроки для вдосконалення національної системи протидії легалізації злочинних доходів, визначають осіб, які вчинили ці злочини, конкретні заходи та терміни їх виконання.

- процесуальні акти, які мають загальний характер – акти загального (процесуального) характеру представляють собою рішення Кабінету міністрів України, спрямовані на виконання прямих вимог Закону про фінмоніторинг,

зокрема, «Деякі питання організації фінансового моніторингу» [15], «Про затвердження Порядку організації та координації роботи з перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів з питань фінансового моніторингу» [16] і інші.

Важливе місце в регулюванні сфери протидії легалізації належить нормативно-правовим актам, що відносяться до групи підзаконних актів. Згідно з положеннями Закону про фінмоніторинг. Підзаконні акти суб'єктів державного фінансового моніторингу (далі – СДФМ) – це підзаконні акти СДФМ та інші нормативно-правові акти у сфері протидії легалізації злочинних доходів. Для банківських установ суб'єктом державного фінансового моніторингу виступає Національний банк України (далі – НБУ). До підзаконних актів НБУ у антилегалізаційній сфері відносяться, наприклад, «Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» [9], «Положення про здійснення установами фінансового моніторингу» [17] та інші.

У сучасний період Україна має нову нормативно-правову базу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом. Проте з урахуванням глобалізації світових економічних відносин та функціонування в умовах воєнного стану ця база потребує постійного оновлення. Повнота та якість нормативно-правового забезпечення державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації злочинних доходів визначають ефективність роботи національної антилегалізаційної системи.

Висновки до розділу 1

Країна прагне доєднатися до економічно розвинутих країн світу. Для цього вона повинна дотримуватись стандартів ведення діяльності, які встановив «цивілізований світ». Економічно розвинуті країни світу визначають відмивання коштів від незаконної та протиправної діяльності як одну із основних загроз цивілізованої економіки. З метою організації ефективної боротьби із проникненням злочинних коштів у легальну економіку економічно розвинуті країни створюють наскрізну антилегалізаційну систему, яка діє на міжнародному, національному рівнях та на рівні фінансових установ. України за початку нового тисячоліття розпочала побудову національної антилегалізаційної системи, створивши Державний комітет фінансового моніторингу України. За період майже у чверть століття вітчизняна система фінансового моніторингу пройшла 4 етапи розвитку.

Банківські установи є найбільшими фінансовими посередниками в державі, що і обумовлює часте використання їх із легалізаційною метою. В системі фінансового моніторингу банки виступають суб'єктами первинного фінансового моніторингу, а їх відповідним суб'єктом державного фінансового моніторингу виступає Національний банк України. Банківські установи несуть відповідальність за належну організацію внутрішньобанківської антилегалізаційної системи. Для цього вони призначають відповідального працівника, налагоджують систему автоматизації банку з метою виявлення легалізаційних ризиків, проводять оцінку ризик-апетиту банку, ризик-профілю клієнта та вибудовують три лінії захисту.

НБУ з метою належної організації проведення банками фінансового моніторингу розробляє нормативні акти, проводить методичний супровід та здійснює контроль за дотриманням антилегалізаційного законодавства.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

2.1. Типологія відмивання коштів із використанням банківських установ

Активне застосування цифрових технологій у банківській сфері значно скоротили витрати часу та проведення фінансових операцій та платежів. Проте, водночас, банківський сектор економіки стан привабливим для зловмисників, які прагнуть за допомогою банківської системи інтегрувати кошти, отримані від скоєння злочинів, у легальну економіку, тим самим надавши їх легального статусу.

Саме банківські установи найчастіше використовуються злочинцями із легалізаційними цілями. Банківська сфера на сьогоднішній день є однією з найшвидше розвиваючих галузей програмного забезпечення, включаючи розробку систем P2P-платежів. Електронні платіжні системи між особами визначають сучасні стандарти в електронному фінансовому секторі. З появою різноманітних P2P-платіжних послуг на ринку зростає ймовірність виникнення шахрайських операцій. Було зафіксовано випадки використання P2P-сервісів для відмивання злочинних коштів та зловживання викраденими номерами кредитних карт. Це спонукає постачальників послуг активно розробляти стратегії запобігання та виявлення шахрайства.

НБУ регулярно здійснює контроль за діяльністю як банківських, так і небанківських фінансових установ у антилегалізаційній сфері. Головною метою центрального банку в антилегалізаційній сфері є виявлення типових схем відмивання грошей, блокування таких операцій та розробка запобіжних заходів для уникнення використання банківських установ для легалізації коштів. Досвід,

набутий під час заходів НБУ як суб'єкта державного фінмоніторингу, сприяє виявленню типових схем відмивання коштів з використанням банківських установ.

Банківський сектор, завдяки різноманітності інструментів надання послуг, є привабливим для впровадження різних схем відмивання коштів. Питання використання банків з метою легалізації злочинних коштів залишається і надалі актуальним, змінюються тільки способи і схеми використання фінансових інструментів. Основними факторами, що впливають на трансформацію сучасних інструментів відмивання коштів, є перехід світової економіки до нового технологічного порядку, глобалізація економічних процесів та підвищення рівня інформатизації суспільства в усіх сферах. Узагальнюючи вище викладене, можна відзначити наступні типи схем легалізації злочинних коштів із використанням банківських установ:

1. Легалізація коштів, отриманих в кредит від банківської установи, із використанням механізму «скрутки» (рис. 2.1)

Упродовж року Підприємство А систематично укладало угоди про отримання кредитів з різними банківськими установами як заставу використовувалось майно, яке належить непов'язаним підприємствам. Директор і засновник Підприємства А (фізична особа А) виступала поручителем за кредитними договорами. Частина отриманих за кредитними угодами коштів Підприємство А спрямовувало на погашення попередніх кредитів для отримання нових траншів. А лєвова частка отриманих у кредит коштів перераховувалась на користь Групи пов'язаних юридичних осіб і використовувалась у рамках циклічних операцій. такими операціями були оплата за зернові та соняшник такі операції проводились з метою імітації активної діяльності та покращення іміджу Підприємства А.

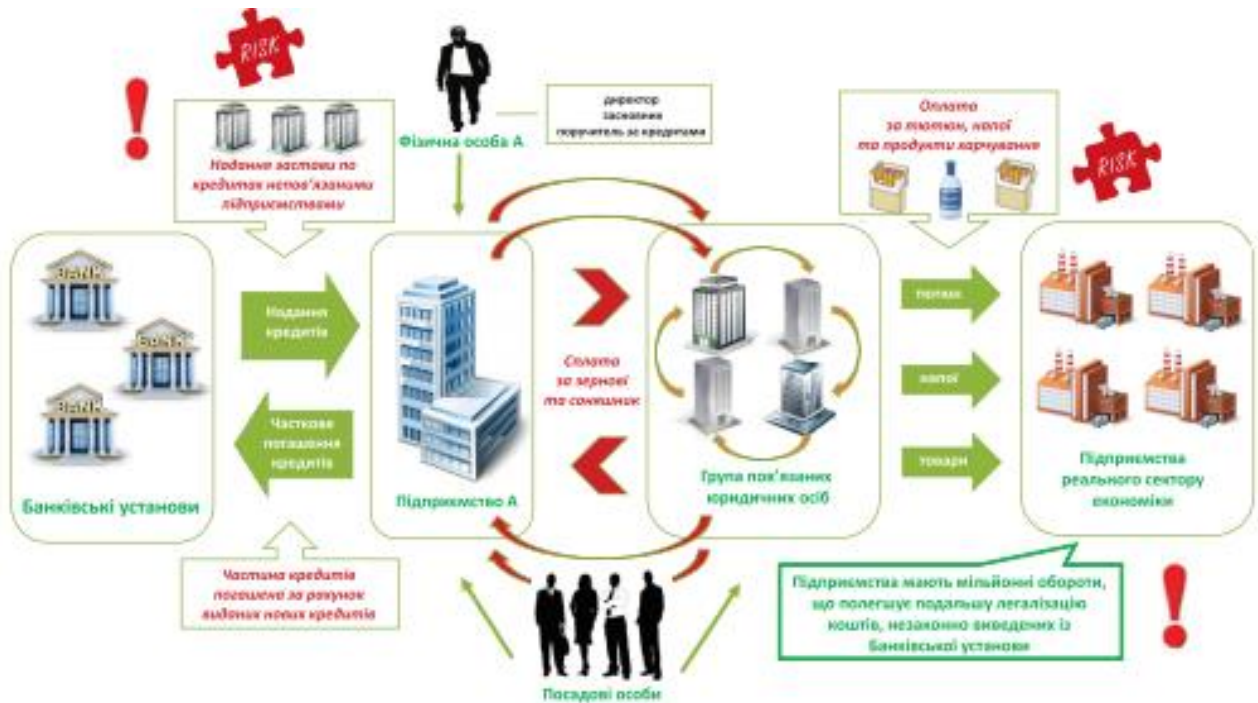

Рис. 2.1. Схема відмивання коштів, отриманих в кредит від банківської установи, із використанням механізму «скрутки»

Джерело: [18]

На заключному етапі ці кошти, отримані за кредитними угодами, передавалися у вигляді оплати за тютюн, напої та харчові продукти на користь Групи підприємств реального сектору економіки, які мали значні обороти коштів, сприяючи тим самим легалізації цих коштів.

2. Відмивання коштів шляхом переведення коштів у готівку (рис. 2.2)

11 працівників підприємства отримали з рахунку кошти у сумі 111 млн грн для здійснення розрахунків у відрядження. З цієї суми лише 9 осіб мали відповідний наказ на перебування у відрядженні (див. рис. 2.2). Зазначена сума грошей (111 млн грн) була перерахована на рахунки двох підприємств як оплата за маркетингові послуги, будівельні роботи та оплату зерна. Важливо відзначити, що ці підприємства не мали ліцензії на виконання будівельних робіт. Особи, що вказані, не утримували трудових відносин із отримувачами коштів. Хоча самі

готівкові операції є законними, проте їх мета, заради якої вони були проведені, не є законною.

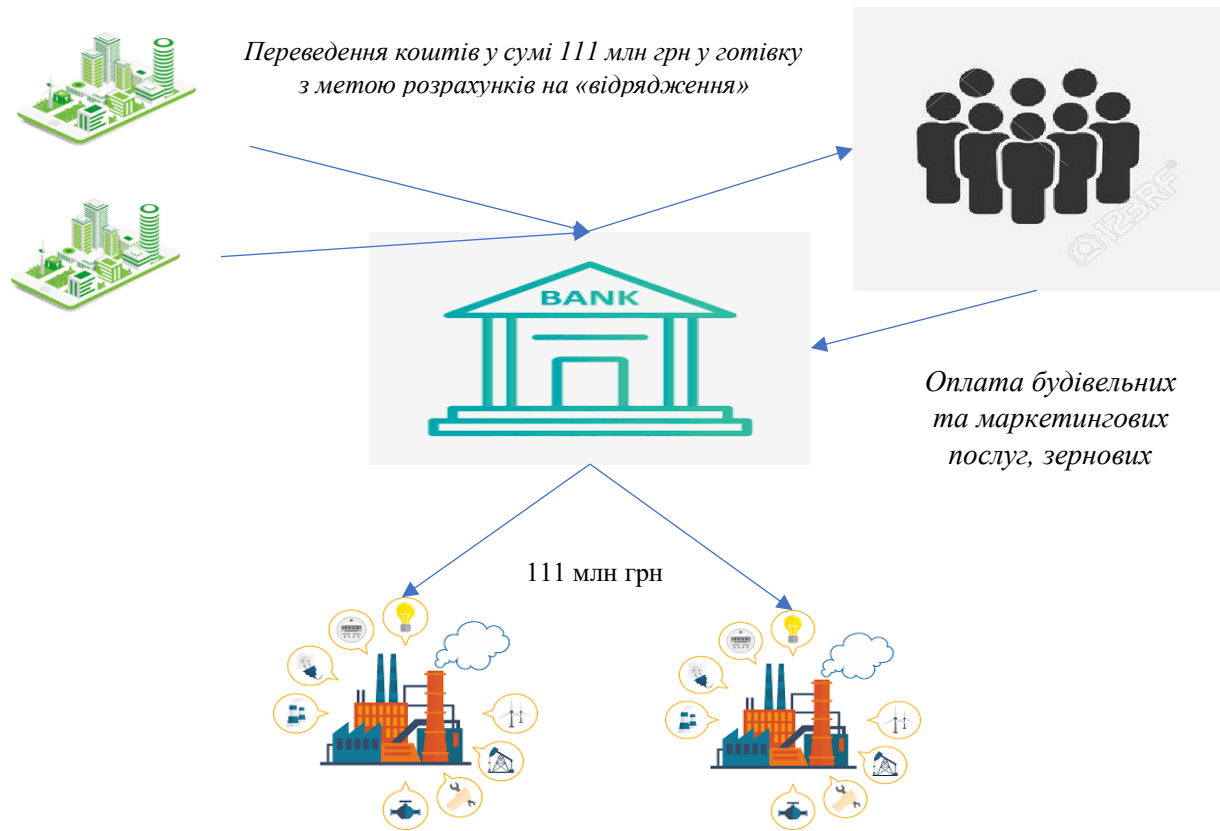

Рис. 2.2. Схема легалізації коштів через банки із використанням готівки
Джерело: [18]

3. Легалізація коштів через банк шляхом створення фіктивного доходу від реалізації цінних паперів

Сутність виявленої Держфінмоніторингом схеми відмивання коштів полягала в утворенні фіктивних доходів для держслужбовця, який у такий спосіб прагнув легалізувати корупційні доходи. Банківська установа надала компанії, що здійснює купівлю-продаж цінних паперів, кредит у сумі 81 млн. грн. Ці кошти вкладались у цінні папери з подальшою їх реалізацією. Упродовж дня вказані кошти здійснили 7 обертів, тим самим утворивши нових 300 млн грн фіктивних доходів (рис.2.3). Фізична особа-декларант у такий спосіб сформувала фіктивні доходи.

Один банківський день

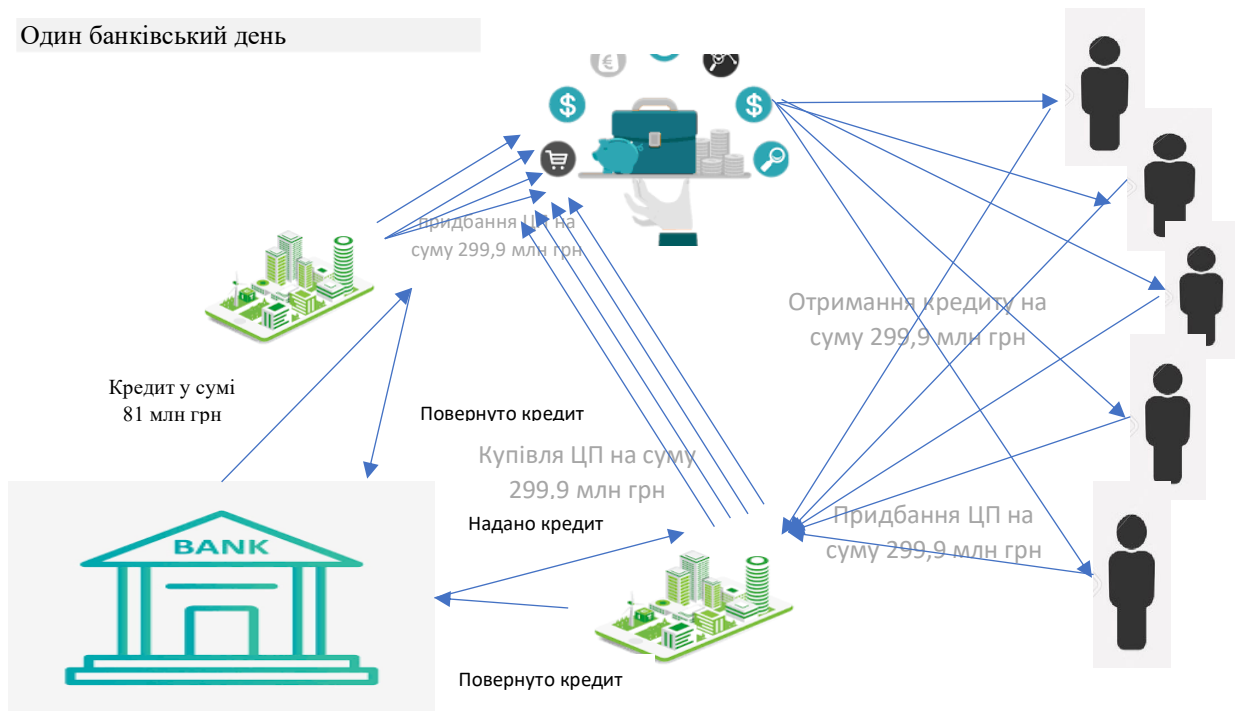

Рис. 2.3. Схема створення фіктивного доходу від реалізації цінних паперів
Джерело: [18]

4. Схема отримання готівкових коштів «на руки»

Основна ідея схеми полягає в здійсненні псевдозакупівель великих обсягів вторсировини. Двадцять три підприємства використовували банківські установи для оплати придбаної сировини на загальну суму 3,9 млрд грн. Оплата проводилась готівкою. Зазначена сума відповідає загальній масі металобрухту в 612 тис. тон, що не відповідає реальності і не можливо фізично. Фізичні особи, з кримінальним минулим, громадські діячі і навіть відома співачка отримували готівку (рис. 2.4). Виявлення злочинної схеми стало можливим завдяки видимим ознакам фальсифікації первинних документів, таких як вказівка на різних квитанціях однакових номерів карток для різних фізичних осіб та відмінності в підписах однієї особи в різних платіжних документах. Крім того, як юридичні, так і фізичні особи, які брали участь в схемі – покупці вторинної сировини та отримувачі готівки, були клієнтами одного і того ж банку, що сприяло виявленню схеми відмивання грошей.

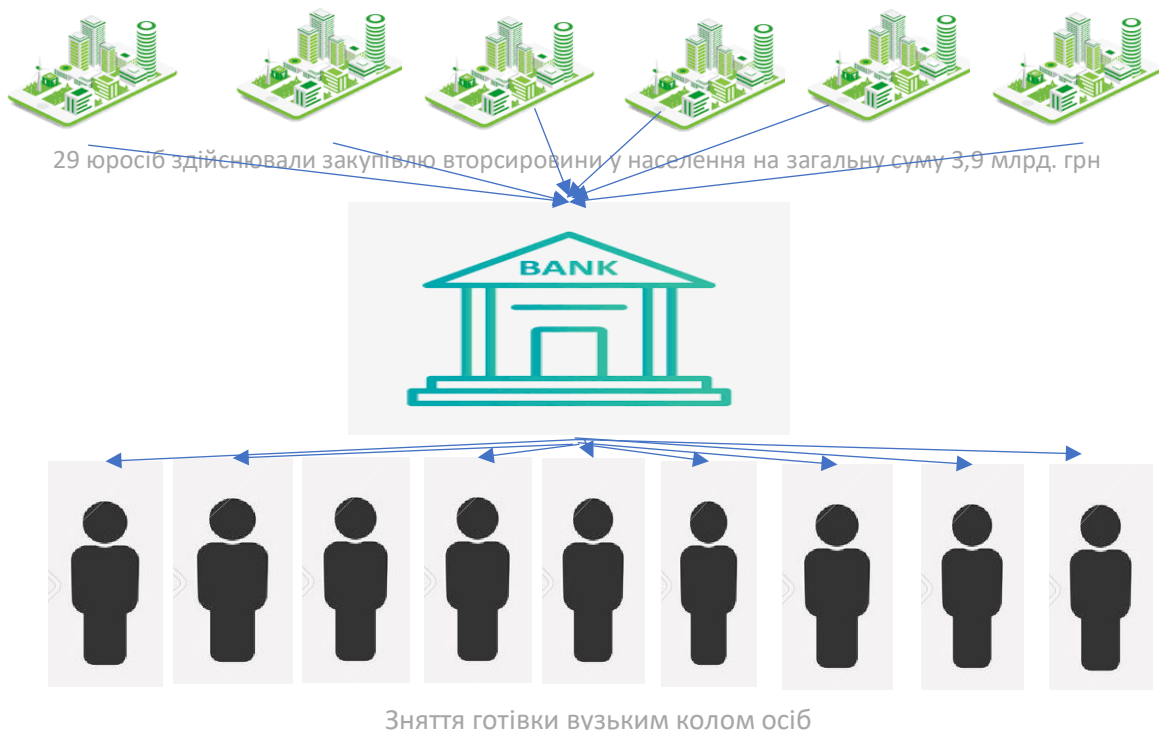

Рис. 2.3. Легалізація коштів через банк задля отримання готівкових коштів «на руки»

Джерело: [18]

5. Відмивання коштів через тендерні закупівлі

Основа схеми відмивання грошей включає виведення державних коштів через проведення фіктивних тендерів на користь третіх осіб (рис. 2.4). Державне підприємство оголошує тендер на придбання обладнання на загальну суму 51 млн грн. Частина цих коштів використовується для фактичного придбання обладнання, але значна частина (27 млн грн) вилучається у готівковій формі директором і головним бухгалтером як фінансова допомога та позика. Підприємства, які беруть участь у цьому тендері, стають об'єктами кримінальних справ, пов'язаних із фіктивною діяльністю цих компаній. Перерахунок значних сум коштів від філії державного підприємства на користь юридичних осіб, які є фігурантами кримінальних справ, а також виведення коштів у готівковій формі

на великі суми, є ознаками, які повинні були викликати втручання банку, а також повідомлення Держфінмоніторингу.

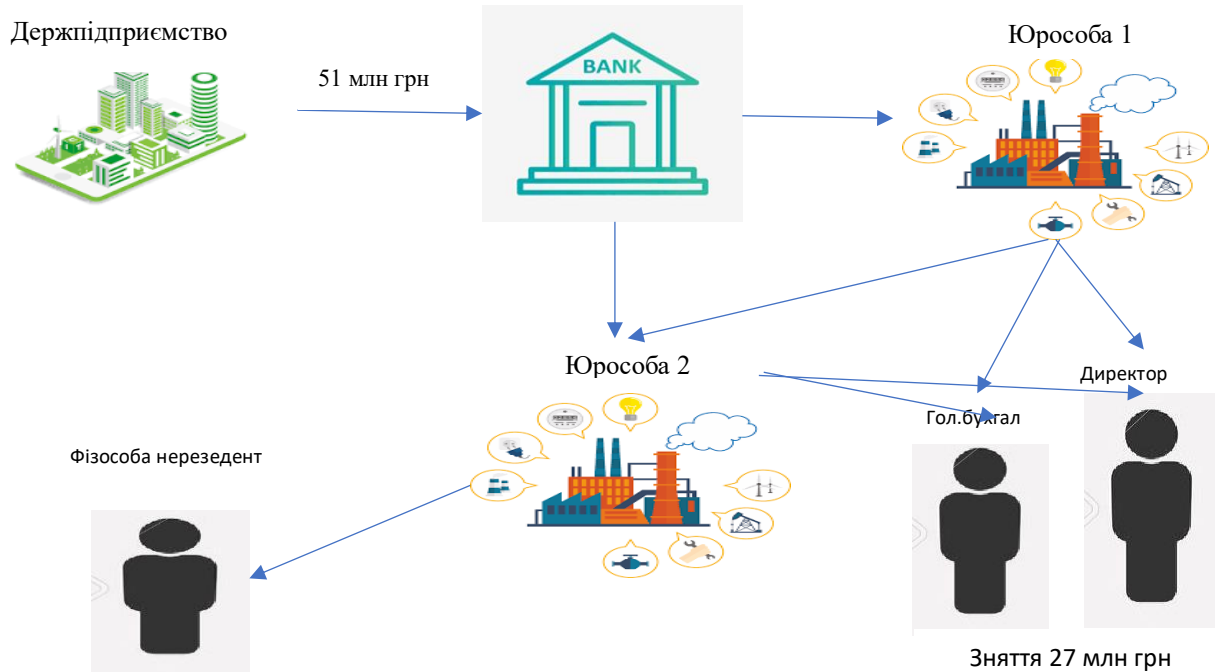

Рис. 2.4. Схема виведення коштів державного підприємства через використання тендерів

Джерело: [18]

Наслідком використання банку для легалізації кримінальних доходів, як показано в цих прикладах, є неunikнені втрати, погіршення фінансового положення та можливе банкрутство. Основні втрати можуть виникнути через необхідність сплати великих штрафів за порушення чинного законодавства. Існує ризик конфіскації банківських активів правоохоронними органами у випадку виявлення фактів фінансових операцій з коштами, що мають злочинне походження.

Підтвердження участі банку в операціях, пов'язаних із відмиванням грошей, може призвести до погіршення його репутації на ринку. Це може відобразитися у зниженні курсу акцій, відмові від співпраці з іншими банками-кореспондентами, зниженні кредитного рейтингу та втраті клієнтів. Збільшується

ймовірність негативних судових рішень, які можуть призвести не лише до фінансових збитків, але й до відкликання ліцензії та припинення діяльності банку. Кожна фінансова установа, яка цінує свою репутацію і відчуває відповідальність за свої операції, повинна дотримуватись як внутрішніх, так і міжнародних норм і стандартів у сфері протидії відмиванню грошей.

2.2. Оцінка діяльності банків в системі фінансового моніторингу

Сучасною особливістю розвитку банківського бізнесу є активне залучення цифрових технологій та Інтернету до банківських процесів. Використання Інтернет-банкінгу для здійснення грошових переказів робить банківський бізнес привабливим для зловмисників, які використовують ці технології з метою вчинення шахрайських дій та відмивання коштів. Все частіше спостерігається зростання інтересу злочинців до операцій, пов'язаних із банками. Це зумовлено, перш за все, їхнім прагненням наблизитися до фінансових ресурсів, здійсненням контролю над ними та спробами вплинути на ці процеси незаконним шляхом. Основними сферами використання злочинцями банківських установ є незаконне заволодіння коштами на банківських рахунках, шахрайства з використанням платіжних карток, зловживання Інтернет-банкінгом у особистих цілях, кіберзлочини та злочини, пов'язані з використанням інформаційних технологій.

Огляд діяльності банківської системи свідчить про тенденцію до подальшого розширення кримінальних правопорушень у цьому сегменті. Часто-густо з метою особистого збагачення працівники банківських установ сприяють нецільовому використанню фінансових ресурсів учасниками фінансових шахрайських схем. Вони активно взаємодіють у процесі легалізації незаконно набутих коштів та допомагають їх вивезенню за кордон, що призводить до заглиблення економічної кризи в країні. Іноді ініціаторами таких дій,

спрямованих на відмивання коштів нелегального походження, можуть бути самі співробітники банків.

Отже, банківські установи, унаслідок особливостей своєї діяльності, найчастіше залучаються до схем відмивання коштів та фінансування тероризму (ВК/ФТ) через своїх клієнтів. З урахуванням цього факту, необхідно провести аналіз діяльності банків у контексті їхнього виконання заходів безпеки в системі фінансового моніторингу. Основна мета цього розділу полягає в узагальненні практичного досвіду банків в Україні щодо дотримання безпеки в системі фінансового моніторингу.

Спеціально уповноважений орган у сфері фінансового моніторингу здійснює облік суб'єктів фінансового моніторингу, збір та обробку інформації про відповідні фінансові операції, формує досьє, розробляє та скеровує додаткові та узагальнюючі матеріали.

Важливим напрямом діяльності вітчизняного підрозділу фінансової розвідки є облік суб'єктів первинного фінансового моніторингу (рис2.5).

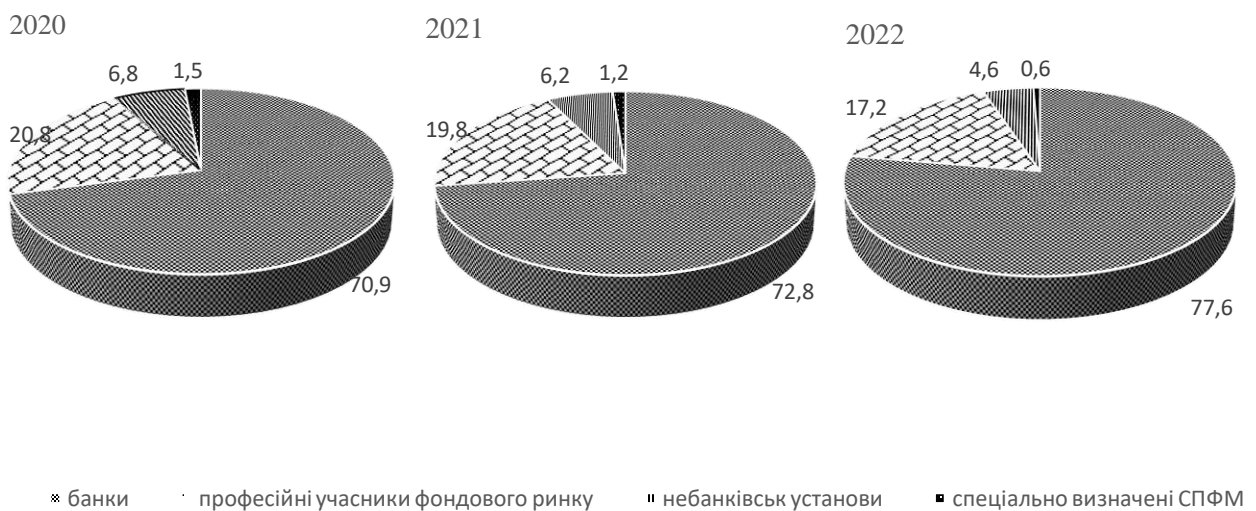

Рис. 2.5. Структура суб'єктів первинного фінмоніторингу, що перебувають на обліку у Держфінмоніторингу України упродовж 2020-2022 рр.,%

Джерело: складено автором за даними [19-21]

Традиційно левову частку від всіх суб'єктів первинного фінансового моніторингу, що перебувають на обліку у Спеціально уповноваженого органу становлять банківські установи. Так, якщо у 2020 р. їх питома вага у загальній кількості СПФМ склала 70,9%, то у 2022 р. цей показник збільшився до 77,6%.

Введення в дію Закону про фінмоніторинг у новій редакції стало причиною скорочення загальної кількості, отриманих Держфінмоніторингом України повідомлень про фінансові операції (рис. 2.6).

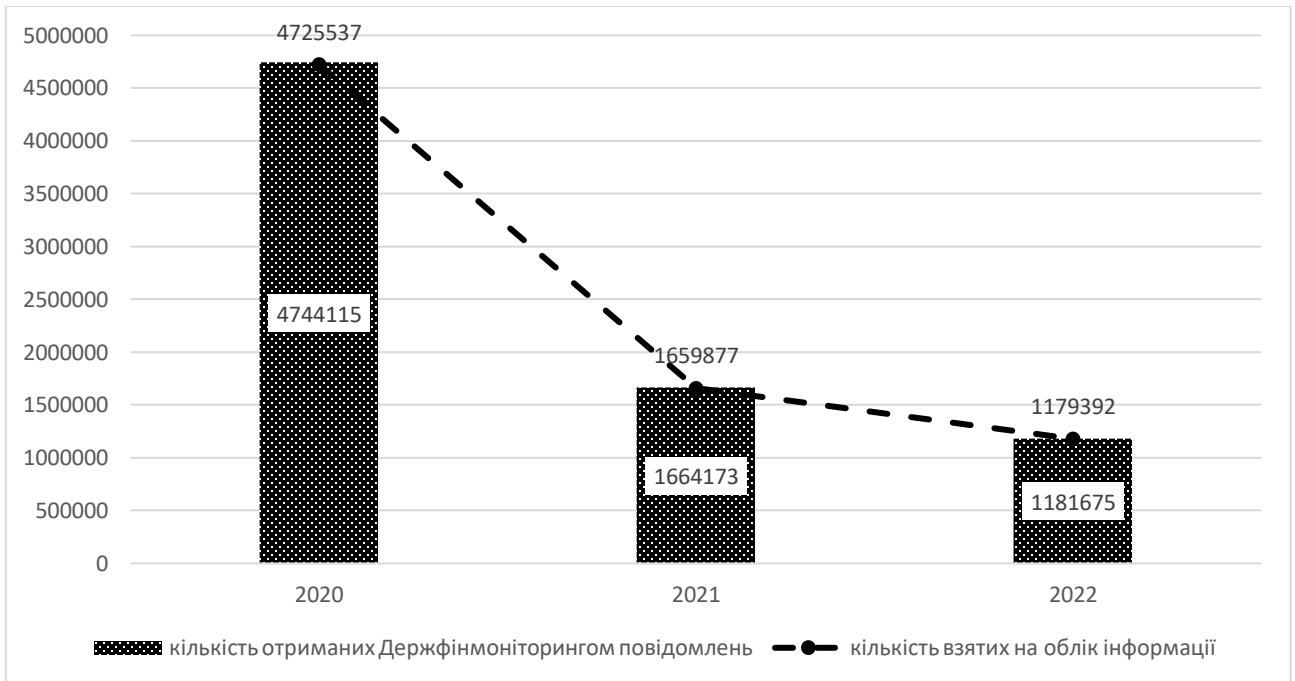

Рис. 2.6. Число отриманих повідомлень та взятої на облік Держфінмоніторингом інформації про фінансові операції упродовж 2020-2022 рр., одиниць

Джерело: складено автором за даними [19-21]

Відповідно до праці Внукової Н. М. [22], ризик здійснення сумнівних або незаконних операцій є найвищим для банків, платіжних систем та операторів поштового зв'язку. Щоб перевірити правильність цього твердження, дослідниця проведе аналіз динаміки кількості повідомлень про фінансові операції, які надходять до Державного фінансового моніторингу України від банківських установ (рис. 2.7).

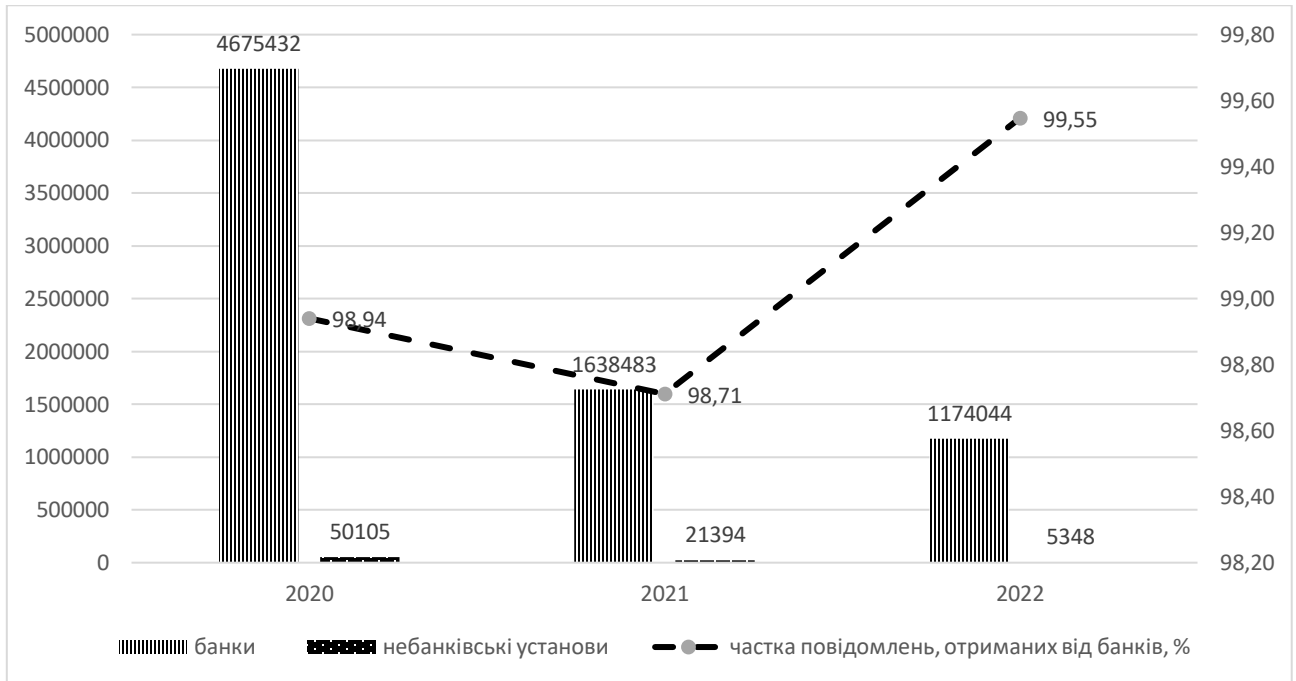

Рис. 2.7. Кількість отриманих Держфінмоніторингом повідомлень від банків та небанківських установ упродовж 2020-2022 рр. та частка повідомлень від банків у загальній їх кількості, одиниць

Джерело: складено автором за даними [19-21]

Як можна побачити на рис. 2.7, число повідомлень, надісланих банківськими установами має тенденцію до скорочення. Це можна пояснити введенням в дію Закону про фінмоніторинг у новій редакції та підвищенням порогових сум фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу.

Щодо розподілу взятих на облік фінансових операцій, то найбільшу частку становлять повідомлення про порогові фінансові операції. Так, у 2020 р. їх питома вага становила 96,54% від загальної кількості взятих на облік операцій, а у 2022 р. скоротилася до 94,78%. Частка підозрілих операцій, взятих на облік, не зазнала суттєвих змін і збільшилась упродовж періоду, що аналізується лише на 0,98% – з 3,45% у 2020 р. та 2021 р. до 4,42% у 2022 р. Водночас, зазнала суттєвого збільшення питома вага фінансових операцій, взятих на облік на основі запитів щодо їх відстеження, – з 0,01% у 2020-2021 рр. до 0,78% у 2022 р. (рис. 2.8).

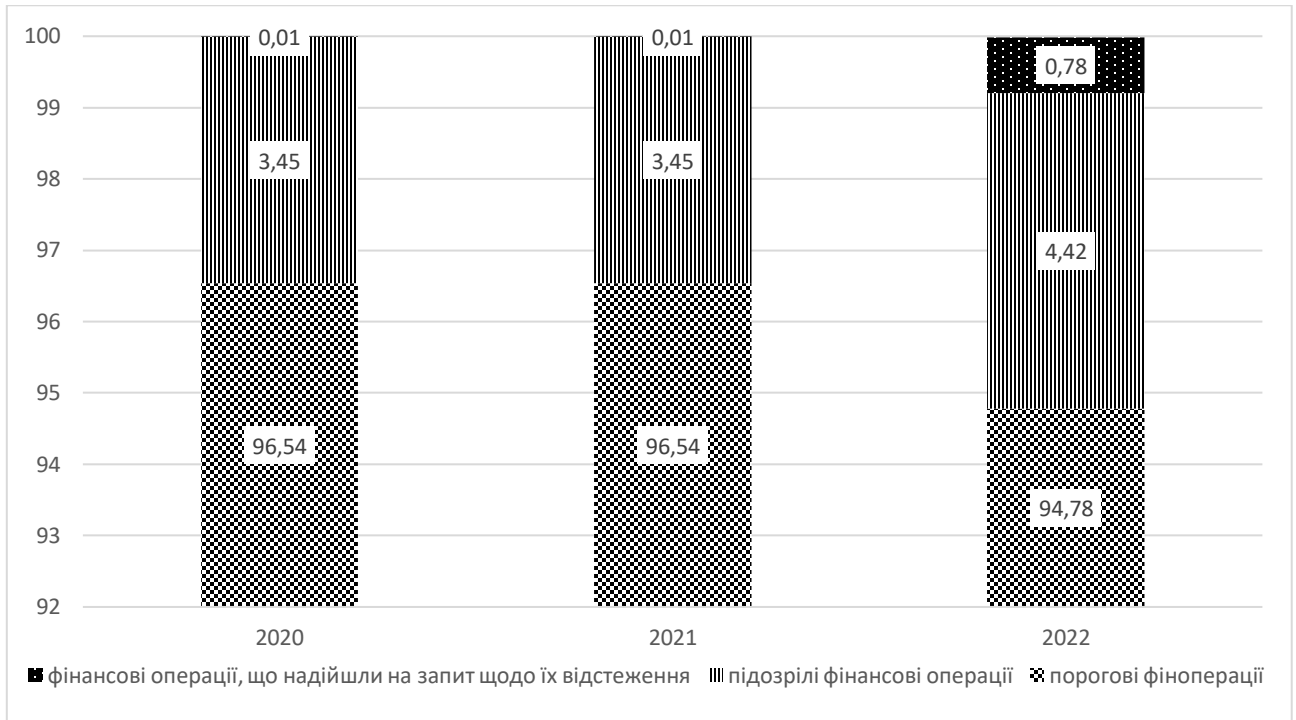

Рис. 2.8. Структура взятих на облік Держфінмоніторингом фінансових операцій упродовж 2020-2022 рр., %

Джерело: складено автором за даними [19-21]

Аналіз отриманих повідомлень проводиться з врахуванням додаткової інформації, яка отримується від Держфінмоніторингу через їхні запити. Протягом 2022 року Держфінмоніторинг надіслав 21 430 запити на отримання додаткової інформації, що на 8360 запити більше, аніж у 2020 р. Для уточнення інформації Держфінмоніторинг скеровував запити до 76 банківських установ у 2020 р., 74 – у 2021 р. та до 71 банківської установи у 2022 р., відповідно (рис. 2.9).

Окрім того, Законом про фінмоніторинг передбачено використання інструмента відстеження (моніторингу) фінансових операцій для отримання додаткової інформації. Інформація про відстеження (моніторинг) фінансових операцій подається до Держфінмоніторингу у вигляді повідомлень про фінансові операції. У 2022 році Держфінмоніторинг сформулював 4 запити на відстеження (моніторинг) фінансових операцій до СПФМ.

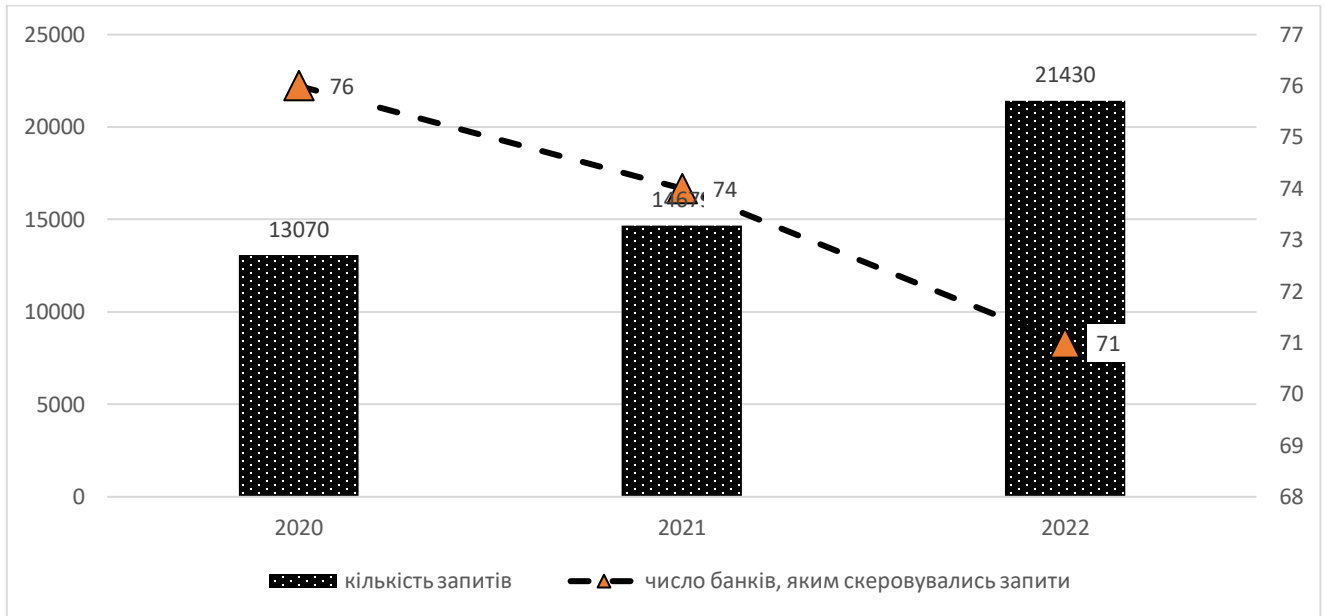

Рис. 2.9. Число запитів та банківських установ, до яких вони скеровувались Держфінмоніторингом упродовж 2020-2022 рр., одиниць

Джерело: складено автором за даними [19-21]

Упродовж 2020-2022 рр. спостерігаємо скорочення числа запитів на відстеження фінансових операцій з 21 у 2020 р. до 4 у 2022 р. (рис.2.10).

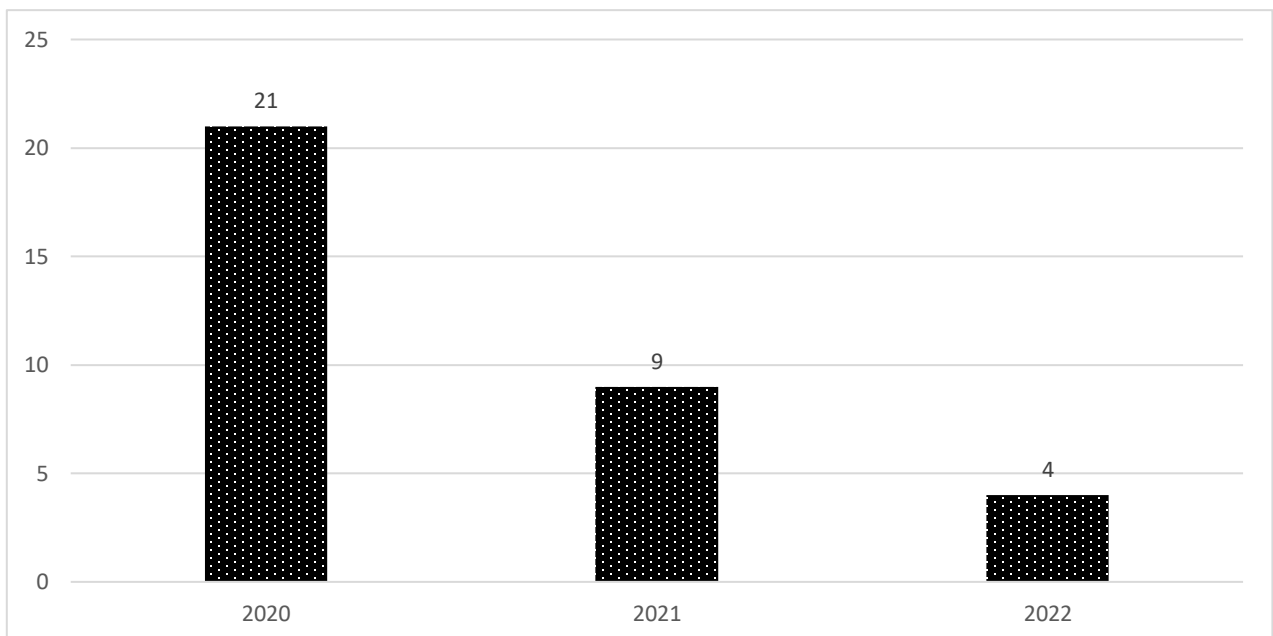

Рис. 2.10. Число запитів на відстеження фінансових операцій упродовж 2020-2022 рр., одиниць

Джерело: складено автором за даними [19-21]

Національний банк України та Державна служба фінансового моніторингу України уклали угоду про співпрацю та обмін інформацією. На виконання цієї угоди НБУ скеровує до Спеціально уповноваженого органу листи щодо підозрілих операцій клієнтів банків. Центральний банк інформує Держфінмоніторинг про операції, що викликають підозру про дотичність до легалізації злочинних доходів, фінансування тероризму чи сепаратизму та розповсюдження зброї масового знищення. Також звертається увага регулятора на великомасштабні операції клієнтів банків, яку він отримує здійснюючи нагляд щодо дотримання валютного законодавства (рис. 2.11).

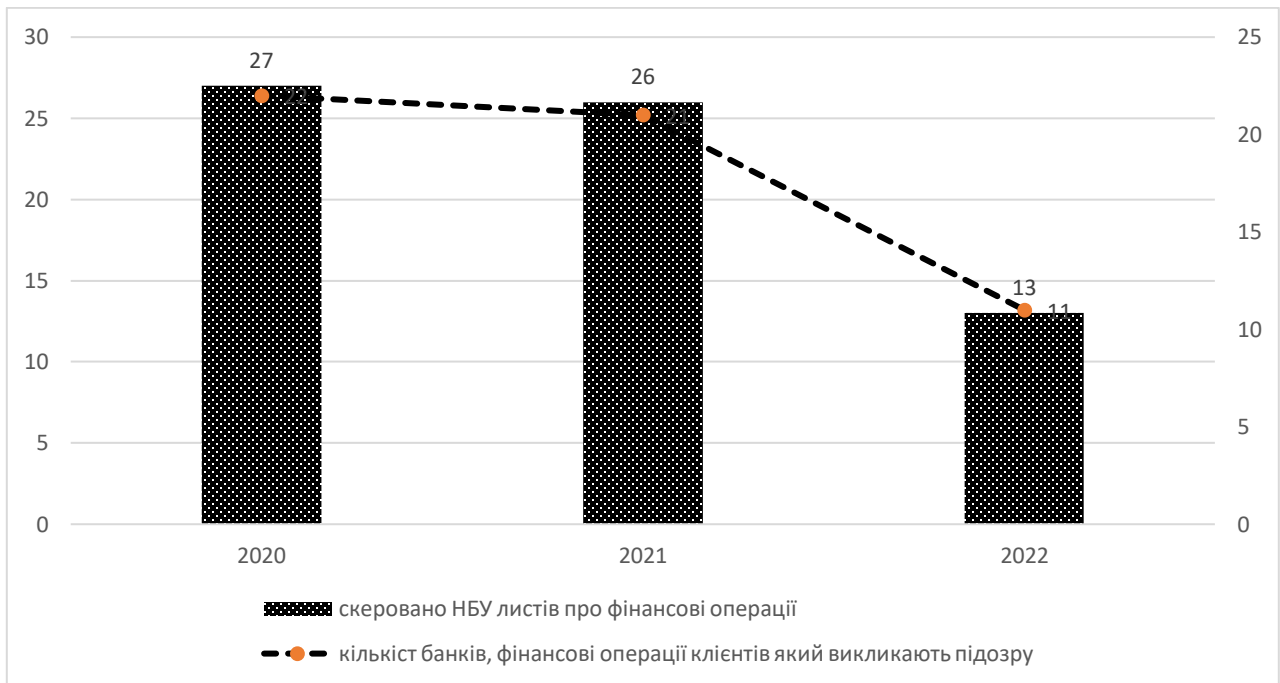

Рис. 2.11. Число скерованих НБУ листів до Держфінмоніторингу щодо підозрілих операцій клієнтів упродовж 2020-2022 рр., одиниць

Джерело: складено автором за даними [19-21]

Отже, банківські установи є найбільшими фінансовими посередниками та, відтак, найактивнішими суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Про це свідчить лівова їх частка серед суб'єктів первинного фінмоніторингу та переважна більшість повідомлень, скерованих до Держфінмоніторингу України.

А від так, дослідження вдосконалення організації фінмоніторингу у банках потребує поглибленого розгляду.

Висновки до розділу 2

Банківські установи є фінансовими установами, що поєднують різні сфери економіки, верстви населення та є найбільш поширеними фінансовими посередниками. Характерною особливістю сучасного банківського сектора є активне використання ним в банківських операціях цифрових технологій та Інтернету. Саме ці чинники впливають за поширеність використання банків з метою відмивання злочинних коштів та шахрайських дій. Проведені Державною службою фінансового моніторингу типологічні дослідження легалізаційних процесів із використанням банків дали можливість виокремити типові схеми відмивання коштів через банк. Серед найпопулярніших з них схема виведення готівкових коштів, виведення бюджетних коштів через використання тендерів, відмивання коштів через створення фіктивного доходу від купівлі-продажу цінних паперів. Виокремлення типових схем відмивання злочинних коштів дає можливість попередити та відслідкувати легалізаційні процеси.

Банківські установи відповідно до Закону про фінмоніторинг є суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Доцільно вказати, що саме банківські установи становлять левову частку (понад 77%) від загальної кількості СПФМ. Переважна більшість повідомлень (99,55% у 2022 р.), надісланих до Держфінмоніторингу України, скеровуються саме банками. Водночас, серед надісланих повідомлень переважна більшість (понад 90%) стосуються порогових фінансових операцій. Окрім того, на запит Держфінмоніторингу банки здійснюють відстеження фінансових операцій клієнтів.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

3.1. Міжнародний досвід оцінки легалізаційних ризиків та можливість його імплементації у діяльність вітчизняних банків

У останні роки спостерігається тенденція до підвищення вимог щодо боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Це призвело до помітного збільшення витрат і складності для банків у всьому світі. Незважаючи на позитивний вплив багатьох регуляторних змін на стійкість фінансової системи та боротьбу з фінансовою злочинністю, вони також підвищили тиск на кореспондентські банківські відносини та транскордонні фінансові мережі. Під впливом наказів про виправні дії та штрафних санкцій, виданих регуляторами, банки-кореспонденти обмежили свою діяльність на ринках з меншими регуляторними ризиками та економічною винагородою.

У міжнародному науковому співтоваристві останні десять років характеризується централізацією уваги на концепції ризику у полеміці щодо боротьби з відмиванням грошей в банківському секторі. Запропоновано переходити від парадигми, заснованої на правилах, до оцінки ризику та розподілу зусиль та ресурсів у сфері протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму там, де ризик вищий. Система протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму є ефективною, коли вона спрямовує ресурси туди, де вони мають найбільший вплив. Для досягнення цього результату необхідний якісний аналіз та розуміння ризиків відмивання грошей та фінансування тероризму на рівні держави і конкретного банку.

Такий підхід відповідає рекомендаціям FATF – Групи з розробки фінансових заходів протидії відмиванню грошей. FATF рекомендує країнам виявляти, оцінювати та розуміти ризики ВК/ФТ у своїй юрисдикції, а потім вживати заходів та застосовувати ресурси для зниження цих ризиків на основі оцінки ризиків. Ключовим принципом цього підходу є перша з 40 рекомендацій FATF, яка передбачає, що заходи протидії відмиванню грошей повинні бути «співмірними з виявленими ризиками». За високого рівня ризику відмивання грошей слід застосовувати посилені заходи, тоді як низький рівень ризику допускає спрощення процедур.

Щодо банківських ризиків, то вони виникають лише під час проведення банківської діяльності. З'явлення ринкових відносин зробило банківську діяльність невід'ємною від ризиків через особливості банківських продуктів. Державний регулятор визначає банківський ризик як потенційну можливість втрати доходів або зменшення ринкової вартості банку через негативний вплив зовнішніх або внутрішніх чинників. До переліку значущих ризиків, які банк повинен комплексно оцінити, входять: кредитний ризик; ризики ліквідності; процентний ризик; ринковий ризик; операційний ризик; комплаєнс-ризик; та інші значущі ризики, якими банк ризикує під час своєї діяльності. Важливо відзначити, що згідно з Положенням НБУ «Про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах», безпосереднє управління комплаєнс-ризиком, визначеним як значущий ризик, обов'язково повинно включати процедури та процеси забезпечення відповідності діяльності банку вимогам законодавства, зокрема в сфері запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [23].

Внукова Н. також підкреслює, що система фінансового моніторингу в банку пов'язана з комплаєнсом, який становить основу контролю будь-якої фінансової установи, що діє відповідно до певних правил і є необхідною

складовою системи управління, зокрема в сфері попередження ризиків фінансового моніторингу [24]. Контроль за комплаєнсом втілюється у його основних функціях: аналітичній, інформаційній, попереджувальній, забезпечення тощо, і виступає новим механізмом фінансового контролю над фінансовими послугами, які піддаються контролю системи фінансового моніторингу [25, с. 65].

Такий вид ризиків, як можливість легалізації (відмивання) прибутків, одержаних злочинним шляхом, взаємодіє з іншими загальноновизнаними банківськими ризиками, хоча й має більш опосередкований вплив, що спричиняє вплив на їх реалізацію. Причинно-наслідкові зв'язки між ризиками легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та іншими ризиками представлено на рис. 3.1.

Введення концепції ризик-орієнтованого підходу, що визначається як певне нововведення в аспектах протидії відмиванню грошей/фінансуванню тероризму (ПВК/ФТ), викликало значний інтерес серед регулюючих органів та політиків у багатьох країнах. З моменту його впровадження FATF наприкінці 1990-х років ризик-орієнтований підхід дав поштовх для формування національного законодавства з ПВК у різних країнах, включаючи Сполучені Штати та Європейський Союз.

Протягом останніх років ризик-орієнтований підхід виходить за рамки географічного обсягу та застосовується не лише державними органами, а й приватними компаніями, що підпадають під дію антилегалізаційного законодавства: банками, страховими компаніями, нотаріусами, казино, агентами з нерухомості, великими дилерами та іншими. Усі суб'єкти первинного фінмоніторингу повинні провести аналіз того, як ризики відмивання грошей розподіляються в різних областях, секторах, продуктах і серед клієнтів. 40 Рекомендацій FATF [27] та Четвертої Директиви ЄС щодо протидії відмиванню грошей [28] визначають необхідність для країн більш точно розуміти ризики.

Протягом останніх п'яти років це призвело до поширення національних оцінок ризиків (НОР). Навіть на рівні ЄС проводиться наднаціональна оцінка ризиків (European Commission 2015), яка регулярно оновлюється [29].

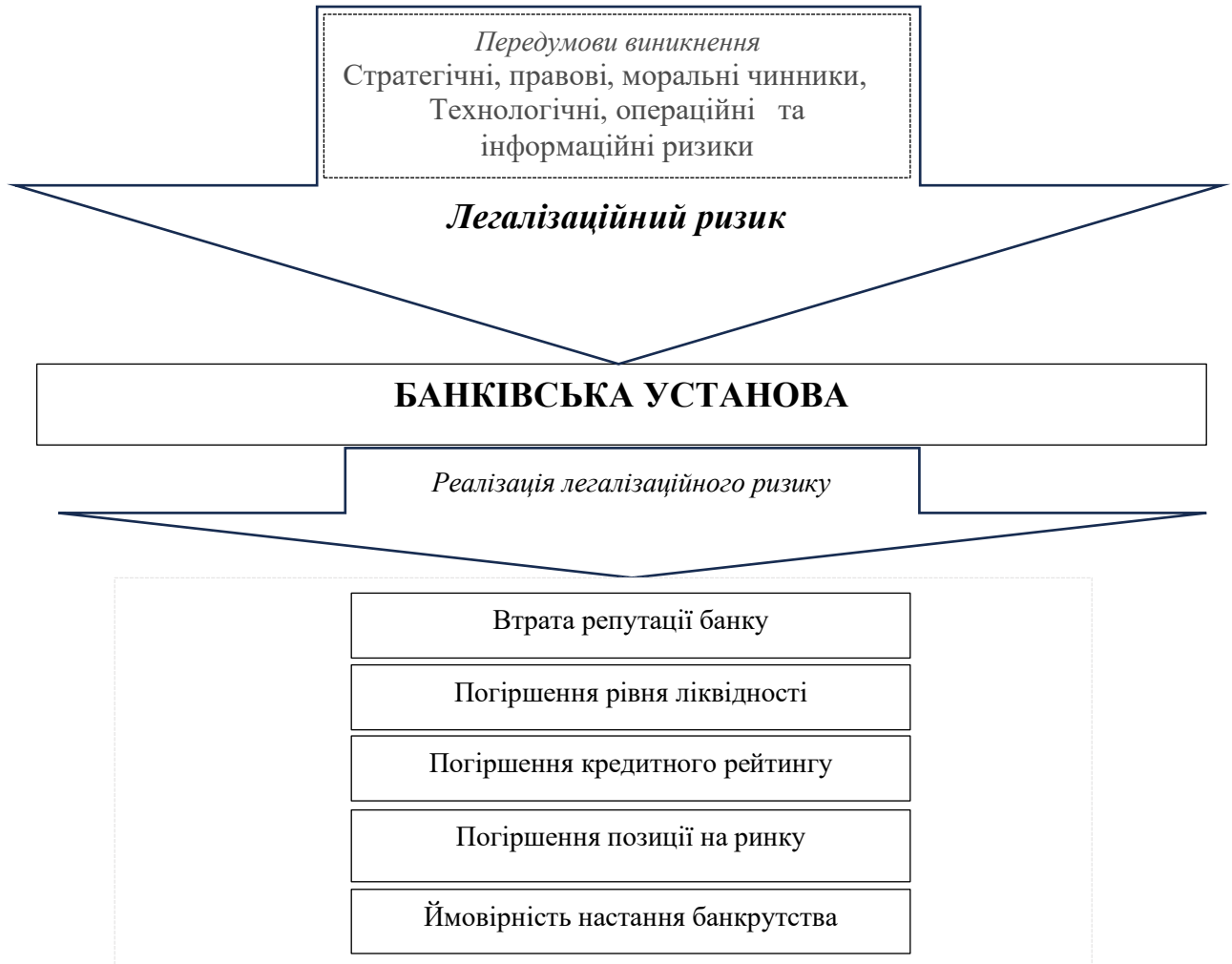

Рис. 3.1.Схема впливу легалізаційних ризиків на діяльність банків

Джерело: за матеріалами [26]

Цей процес призводить до створення різноманітних методів, які, хоча загальні, часто важко порівнювати та не завжди актуальні для дослідників і недостатньо систематизовані для практиків. Банківські установи, включаючи їхню здатність відповідати нормативним вимогам щодо антилегалізаційної діяльності, розробляють методології для оцінки ризиків відмивання грошей у рамках здійснення належної перевірки клієнтів. Вказані методи часто

ґрунтуються на системах автоматизації банку, що використовують алгоритми та останні наукові досягнення, такі як штучний інтелект. Банки інвестують значні суми в моделі та ІТ-інструменти, проте їх реалізація залишається важкою, неінтерпретованою та недостатньо підтвердженою [30].

У свою чергу, Світовий банк розробив комплекс рекомендацій, спрямований на допомогу країнам у проведенні оцінки ризиків відмивання грошей та фінансування тероризму. Цей пакет рекомендацій включає інструмент оцінки ризиків та систематичний, організований процес з участю зацікавлених сторін з державного та приватного секторів. Розробка інструменту та пакету рекомендацій почалася у 2007 році, і враховує досвід Світового банку у наданні допомоги понад 40 країнам у проведенні національних оцінок ризиків.

Світовий банк розробив методичний інструментрій, який зайняв чільне місце в консультативному пакеті оцінки ризиків. Ця модель, побудована на основі Excel, дозволяє країнам ідентифікувати основні фактори ризиків відмивання грошей та фінансування тероризму. Модель забезпечує методологічний процес, що базується на розумінні причинно-наслідкових зв'язків між факторами ризику та змінними, які відносяться до нормативного, інституційного та економічного середовища.

Цей представлений інструмент складається з кількох взаємозалежних модулів, які ґрунтуються на «вхідних змінних», представляючи фактори, пов'язані з загрозами та вразливістю відмивання грошей та фінансування тероризму. «Загрози» вказують на розмір та характер доходів від злочинної діяльності або фінансування тероризму в країні, тоді як «вразливість» означає слабкі місця чи прогалини в системі захисту від відмивання грошей та фінансування тероризму. Ці загрози та вразливості можуть існувати як на національному, так і галузевому рівнях. Застосування моделі незалежно від предмету дослідження згідно з представленою схемою (рис. 3.2).

Для кожної теми або сектора формується мультидисциплінарна робоча група, яка присвоює рейтинги вхідним змінним та підтверджує ці рейтинги за допомогою якісних і кількісних даних.

Рис. 3.2. Інструментарій оцінки легалізаційного ризику, розроблений групою Світового банку

Джерело: [31]

Кожна вхідна змінна має свою вагу та вплив на рівень вразливості відповідного сектора, області або продукту, який піддається оцінці. Інструмент генерує загальний рейтинг на підставі вхідних даних від різних модулів. Крім того, він надає систематичний підхід до аналізу загроз та вразливостей відмивання грошей та фінансування тероризму на макроекономічному рівні – узагальнено для всієї країни. Світовий банк також окремо враховує модуль фінансової доступності (інклюдії). При цьому використовуються результати національної оцінки ризиків для визначення областей, в яких може бути здійснене відповідне спрощення контролю в сфері протидії відмиванню грошей

та фінансуванню тероризму у фінансових продуктах, з метою полегшення доступу малозабезпечених верств населення до фінансових послуг.

Представлений інструмент є живим прикладом практичної реалізації глобальних тенденцій у сфері боротьби з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом, включаючи банківський сектор. За потреби та можливості використання даного ресурсу вітчизняні банки зможуть успішно впроваджувати в свою практику висококваліфіковану діагностику. Це, в свою чергу, надасть їм інструмент для прийняття рішень, інформацію для розробки ефективної політики та визначення пріоритетів можливих дій.

Один із секторів, що згідно з міжнародною практикою визнані найбільш ризиковими [32], – це операції з віртуальною валютою. Ці операції розглядаються як ризиковані через швидкі грошові перекази між країнами та гарантовану анонімність таких переказів. Оператори, які забезпечують ці послуги, часто використовують різні засоби для уникнення протидії відмиванню грошей, намагаючись використати кошти, отримані злочинним шляхом, або анонімно придбати різні товари. В міжнародному фінансовому просторі існують випадки, коли злочинці, використовуючи незаконно набуті гроші, створюють власні віртуальні біржі.

Слід врахувати, що злочинці намагаються здійснювати конвертацію віртуальної валюти в готівку або проводити оплати з використанням криптовалютних платіжних карт. Однією з головних загроз у даному секторі є високий рівень анонімності, спричинений використанням ненадійних технологій ідентифікації або повною їх відсутністю. Швидкі грошові перекази роблять цей сектор особливо привабливим для злочинців. Оператори обміну віртуальною валютою часто відкривають свої платформи за кордоном, ускладнюючи відстеження їх клієнтів, що робить цей сектор вразливим і привабливим для відмивання грошей.

Отже, можна підбити підсумок, що у випадку, якщо суб'єкти первинного фінансового моніторингу неефективно управляють легалізаційними ризиками, це може завдати шкоди як окремим банківським установам, так і банківській системі взагалі. Багато банків вже мають внутрішні правила, щоб відповідати різним нормативно-правовим вимогам у сфері протидії відмиванню грошей. Тим не менше, усі банки по всьому світу повинні зробити подвоєні зусилля у цьому напрямі, щоб їхні внутрішні процедури, інструкції та системи моніторингу були чітко пристосовані до їхньої діяльності та мали очікуваний ефект.

Зусилля у запобіганні відмиванню грошей та фінансуванню тероризму – це постійний процес, у якому всі аспекти взаємопов'язані. Серед ключових напрямків для поліпшення ситуації для вітчизняних банків можна виділити наступне:

- адаптація оцінки ризиків до конкретної діяльності кожної банківської установи;
- проведення індивідуальної оцінки ризику для всіх клієнтів, враховуючи їхній рівень ризику (низький, середній, високий);
- адаптація заходів належної перевірки клієнтів та системи моніторингу на основі зібраної інформації та виявлених ризиків як для банку, так і клієнта;
- адаптація системи моніторингу до бізнесу клієнтів та ризиків банку для точної звітності до фінансового розвідувального підрозділу.

3.2. Шляхи вдосконалення управління ризиками «відмивання» коштів у банківських установах

Боротьба з легалізацією нелегальних доходів несе в собі завдання, що стоїть перед усім фінансовим сектором, але саме банківські установи виявляють найвищий ризик попадання у процес відмивання грошей. У той же час банківська сфера стає все більш привабливою, як для традиційних, так і для віртуальних схем, завдяки впровадженню фінансових інновацій та активізації електронних готівкових розрахунків. Здатність банків проводити швидкі фінансові транзакції стає центральним аспектом їхньої діяльності, особливо у контексті легалізації незаконно отриманих доходів. Якщо банки не приділяють належної уваги виявленню та припиненню підозрілих фінансових операцій, вони можуть стати інструментом для легалізації коштів. Негативні наслідки для банків можуть включати втрату довіри клієнтів та збільшену увагу від контролюючих та правоохоронних органів.

В умовах, які визначені, стає належним керувати ризиками відмивання грошей в банку з метою забезпечення ефективності. Оцінка та ідентифікація ризиків є важливою основою для розробки методології ключових бізнес-процесів у банку, спрямованої на мінімізацію легалізаційних загроз. Банківські установи повинні ефективно структурувати внутрішні системи управління протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму. Виконуючи ці вимоги, банки мають впроваджувати заходи з управління ризиками легалізації (рис. 3.3).

Стратегія протидії відмиванню грошей у банківській установі повинна визначати основні цілі, принципи, завдання та ресурси, що використовуються для запобігання легалізації коштів через банк. При розробці такої стратегії слід враховувати результати оцінки ризиків профілю банку, його ризик-апетиту та аналізу ризиків, пов'язаних з продуктами банку.

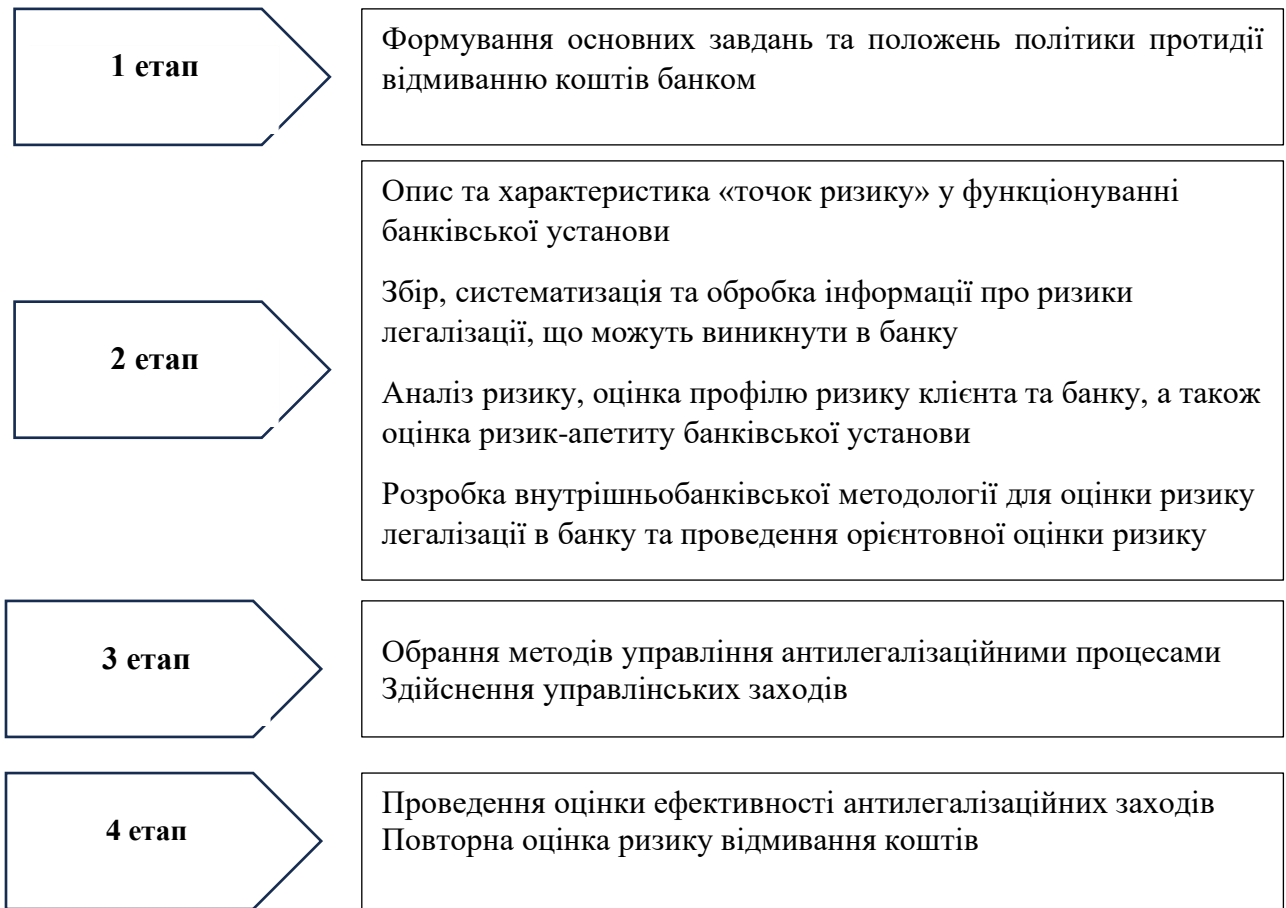

Рис. 3.3. Етапи процесу управління ризиками відмивання коштів банківською установою

Джерело: авторська розробка

Крім того, необхідно враховувати комплаєнс-ризик банку, що визначається як ймовірність негативних наслідків у вигляді юридичних санкцій, фінансових втрат або ушкодження репутації банку внаслідок порушення його законодавства, інструкцій, правил, стандартів або кодексів поведінки, які регулюють банківську діяльність [33]. Дотримання встановлених законів, правил і стандартів у галузі комплаєнсу часто включає в себе такі аспекти, як відповідність ринковим стандартам поведінки, справедливе відношення до клієнтів та запобігання легалізації незаконно отриманих доходів. Банки, які свідомо чи несвідомо допускаються операцій з відмивання грошей, піддаються ризику комплаєнсу.

Етап аналізу передбачає збір, обробку та аналіз інформації, що стосується фінансових операцій, з метою дослідження можливого зв'язку із відмиванням коштів. Під час цього етапу важливо розробити критерії відбору фінансових операцій.

Процес легалізації коштів включає багаторазову трансформацію фінансового потоку з одного інструменту в інший. Зазвичай справжня мета операцій з відмивання грошей полягає в переміщенні фінансових потоків, а не в результаті самого проведеного операційного акту. Це надає банкам підставу для встановлення критеріїв та ідентифікації подібних операцій. При створенні методики оцінки легалізаційного ризику важливо розрізняти критерії ризику, враховуючи тип клієнта – фізична особа, юридична особа, резидент чи нерезидент, а також обсяги та характер діяльності клієнта тощо.

Для комерційних банків, спрямованих на мінімізацію ризиків відмивання незаконних доходів, ключовим є виявлення коштів, які проходять легалізаційний процес на етапі їх первинного розміщення та подальшого обігу.

Особи, які займаються легалізацією, на етапі первинного розміщення віддають перевагу методам та інструментам, які найкраще забезпечують анонімність джерела коштів. Для того щоб остаточно ускладнити виявлення документальних слідів, що вказують на незаконне походження коштів, вони систематично переміщуються в межах фінансової системи однієї країни або переходять в іншу країну. При цьому початкове походження грошей приховується через ряд різноманітних операцій (купівля-продаж цінних паперів, нерухомості, укладання фіктивних договорів) або рух коштів у формі оплати товарів і послуг.

У випадку, якщо банк не може ідентифікувати клієнтів або операції, які викликають підозри щодо відмивання грошей, і не вживає відповідних заходів, він може стати частиною злочинної мережі. З метою підвищення ефективності

управління легалізаційними ризиками, банкам доцільно враховувати наступні критерії:

- зростання притоку коштів на рахунок клієнта, який регулярно виводить готівку через касу;

- отримання готівкових коштів з рахунку клієнта, що надійшли у формі безготівкових платежів від третіх осіб, при цьому готівка становить 75-100% від суми безготівкових платежів;

- конвертація коштів за межі території України у вигляді авансу за імпорту товарів та послуг, при умові, що країна банку-одержувача відрізняється від країни-одержувача коштів;

- передоплата за імпорту товарів, яка передбачає їх подальшу перепродажу без перетину митного кордону України;

- значний надходження готівкових коштів на рахунок клієнта від діяльності, яка не пов'язана безпосередньо з його основною діяльністю;

- велике збільшення залишку коштів на рахунку клієнта, які потім передаються третім особам, використовуються для покупки валютних цінностей або цінних паперів на пред'явника;

- погашення кредиту клієнта за рахунок коштів, які не були вказані клієнтом, або з невідомих джерел;

- збільшення частки готівкових надходжень на рахунок клієнта, чия діяльність зазвичай здійснюється безготівковими розрахунками;

- внесення значної суми готівки клієнтом, який за рівнем доходу чи профілем діяльності не має можливості здійснити операції на таку суму;

- пред'явлення чеків, що видані банком-нерезидентом, якщо це не пов'язано з основною діяльністю клієнта;

- надання клієнтом інформації, яку неможливо перевірити;

- неможливість визначити контрагента клієнта, тобто отримання грошей клієнтом від особи, яку неможливо ідентифікувати.

При обслуговуванні юридичних осіб найвищий ризик в контексті можливості втягнутися в процеси відмивання незаконно надходжених коштів представляють операції з переказу коштів, касове обслуговування та клієнтські операції з цінними паперами. З меншим ступенем ризику пов'язані операції з інкасації, акредитивами та банківськими гарантіями, а найменш ризиковими є депозити та кредити. В обслуговуванні фізичних осіб операції з банківськими картками, готівкою, іноземною валютою та дорогоцінними металами представляють підвищений ризик відмивання коштів. Депозити, позики та вклади вважаються менш ризикованими.

При обслуговуванні клієнтів – кредитних організацій найвищий ризик пов'язаний з операціями за рахунками лоро і ностро та операціями з дорогоцінними металами, тоді як депозити та міжбанківське кредитування є менш ризикованими. Завданням співробітника, що взаємодіє з клієнтом, є виявлення та контроль над клієнтами, які можуть використовувати банківські послуги для відмивання незаконно отриманих коштів.

Для підвищення ефективності протидії легалізації незаконних доходів рекомендується посилити роль внутрішнього контролю банку та забезпечити його незалежність від структурних підрозділів, що надають банківські послуги. Для виявлення тенденцій у збільшенні підозрілих операцій у банку, що може призвести до втрати репутації чи санкцій контролюючих органів, служби внутрішнього контролю можуть використовувати узагальнюючі індикативні показники, такі як питома вага безготівкового клієнтського обороту в загальному обсязі клієнтських платежів та оборотність коштів клієнтів. Рекомендується аналізувати ці показники не за абсолютними значеннями, а за динамікою змін.

У банках, які спеціалізуються на конкретних сферах бізнесу та мають визначену структуру клієнтів (наприклад, фокусуються на зовнішньоторговельних контрактах, оптово-роздрібному бізнесі, інвестиційній сфері та ін.), абсолютні значення згаданих показників можуть варіюватися в

декілька разів, що об'єктивно відображає специфіку діяльності клієнта. Аналіз динаміки цих показників допомагає утворити уявлення про ймовірність того, що кредитні організації можуть проводити сумнівні операції. У випадку стабільної динаміки цих показників протягом розглядуваного періоду, це розглядається як позитивна характеристика банківської установи з точки зору управління ризиком відмивання незаконних доходів. Значні відхилення абсолютних значень цих показників від середніх значень протягом короткого періоду, зазвичай, кварталу чи року, можуть вказувати на можливе виникнення підозрілого бізнесу.

Під час управління ризиком відмивання грошей, банк може використовувати різні стратегії (рис. 3.4).

ВИДИ АНТИЛЕГАЛІЗАЦІЙНИХ БАНКІВСЬКИХ СТРАТЕГІЙ	
<i>Стратегія мінімізації легалізаційного ризику</i>	вдосконалення системи визначення та аналізу ризику легалізації за допомогою впровадження передових та інноваційних методик оцінки ризику
<i>Стратегія ухилення від ризику відмивання коштів</i>	використання процедури відмови від встановлення бізнес-зв'язків з клієнтами, які викликають підозри щодо їхньої участі в легалізаційних процесах
<i>Стратегія трансферту ризику відмивання коштів</i>	стратегія передбачає негайне повідомлення спеціально уповноваженому органу про всі фінансові транзакції, які відповідають критеріям підозрілості
<i>Стратегія прийняття ризику відмивання коштів</i>	передбачається стійкість плану дій у зв'язку з ризиком, тобто в ситуації, коли ризик є надто значущим і будь-які заходи, які може прийняти банк, не призведуть до позитивного ефекту

Рис. 3.4. Стратегії, які банківські установи застосовують задля протидії відмивання «брудних» коштів

Джерело: складено актором за [34]

Саме банківська установа визначає обрану антилегалізаційну стратегію та обирає відповідний набір інструментів для її реалізації. Часто одні й ті ж

інструменти можуть використовуватися для різних стратегій, з відмінністю у послідовності їх використання. До основних інструментів стратегії протидії легалізації можна віднести такі: робота з клієнтською базою (проведення ідентифікації клієнтів, регулярне оновлення бази, актуалізація їхніх даних і таке інше), делегування процесу перевірки клієнтів агентам, перегляд для удосконалення системи оцінки та моніторингу ризиків відмивання, створення загальної системи протидії легалізації доходів (формування єдиної бази даних, що містить перелік осіб, пов'язаних із відмиванням коштів, типові схеми легалізації, загальні заходи з протидії легалізаційним злочинам) [35].

Запропоновані заходи з управління ризиками відмивання незаконних доходів через банківську систему можуть підвищити прозорість в діяльності вітчизняних комерційних банків, поліпшити їхню ділову репутацію та зробити їх більш привабливими для інвесторів. На сьогоднішній день українські банки віддають перевагу врахуванню кредитного ризику, фінансового ризику, операційного ризику та ризику достатності капіталу, вважаючи їх більш актуальними, а ризику, пов'язаному з втягненням у процеси відмивання грошей, приділяється недостатньо уваги. Проте застосування ефективних заходів щодо управління ризиком легалізації коштів, отриманих незаконним шляхом, може сприяти зниженню операційних та фінансових ризиків.

Висновки до розділу 3

Економічно розвинуті країни та міжнародні фінансові організації розробили інструментарій оцінки ризиків відмивання коштів. Застосування вказаної методики передбачає здійснення національної оцінки ризиків та секторальної оцінки. Використання вказаних оцінок дасть можливість банківським установам адекватно оцінювати наявні легалізаційні ризики та оперативно приймати рішення щодо їх нейтралізації. Україна, долучившись до світової антилегалізаційної політики імплементує розробки світових фінансових організацій та Рекомендації FATF у вітчизняну практику. Так, двічі проводилась Національна оцінка ризиків. Оцінка легалізаційних ризиків на рівні держави та на рівні окремих секторів полегшує роботу відділів фінансового моніторингу суб'єктів первинного фінансового моніторингу, зокрема банкам.

Ефективна антилегалізаційна діяльність банківських установ залежить від здатності керівництва вибудувати належну внутрішньобанківську систему фінансового моніторингу. Важливе місце в діяльності банківської установи належить управлінню ризиками відмивання коштів та виборі антилегалізаційної стратегії. Процес управління ризиками відмивання коштів передбачає реалізацію таких послідовних етапів: формулювання завдань та змісту антилегалізаційної політики банку, аналітичний етап (опис можливих «точок» ризику, оцінка ризик-профілю клієнтів та ризик-апетиту банку) вибір методів управління та формулювання антилегалізаційної стратегії, оцінка ефективності проведених антилегалізаційних заходів. Важливе місце в реалізації антилегалізаційної політики банку належить вибору відповідної стратегії протидії відмиванню коштів. Існують такі антилегалізаційні стратегії банку: стратегія мінімізації ризику, стратегія ухилення від ризику, стратегія перенесення ризику, стратегія прийняття ризику.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню організаційних засад діяльності банків в системі протидії легалізації доходів, одержаних у злочинний спосіб. У ході проведення дослідження вивчено теоретичні засади функціонування антилегалізаційної системи, організації діяльності банківських установ як суб'єктів первинного фінансового моніторингу, узагальнено правові норми, що регламентують діяльність банків у цій сфері. Проведено ґрунтовний аналіз типових схем відмивання коштів із використанням банків та результативності антилегалізаційних заходів банків. Вивчено існуючі світові методики оцінки ризиків відмивання коштів та розглянуто можливість їх імплементації у вітчизняну практику. Запропоновано заходи управління легалізаційними ризиками банківських установ. За результатами проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. однією з основних загроз цивілізованої економіки економічно розвинені країни вважають відмивання коштів від незаконної та протиправної діяльності. З метою ефективної боротьби з проникненням злочинних коштів у легальну економіку такі країни встановлюють систему антилегалізації на міжнародному, національному та фінансовому рівнях. Україна розпочала будівництво національної антилегалізаційної системи, створивши Державний комітет фінансового моніторингу України. Протягом майже чверті століття вітчизняна система фінансового моніторингу пройшла 4 етапи розвитку;

2. банківські установи є основними фінансовими посередниками у країні, що призводить до частого використання їх для легалізаційних цілей. У системі фінансового моніторингу банки є суб'єктами первинного фінансового моніторингу, а Національний банк України виступає відповідним суб'єктом державного фінансового моніторингу. Банківські установи несуть відповідальність за належну організацію внутрішньобанківської

антилегалізаційної системи, для чого вони призначають відповідального працівника, впроваджують систему автоматизації для виявлення легалізаційних ризиків, проводять оцінку ризик-апетиту банку, ризик-профілю клієнта та встановлюють три лінії захисту;

3. Національний банк України розробляє нормативні акти, забезпечує методичний супровід та здійснює контроль за дотриманням антилегалізаційного законодавства з метою належної організації фінансового моніторингу, який проводять банки;

4. банки об'єднують різні сфери економіки та верстви населення, є найбільш розповсюдженими фінансовими посередниками. Сучасний банківський сектор відзначається активним застосуванням цифрових технологій та Інтернету в банківських операціях. Саме ці фактори сприяють збільшенню ризику використання банків для відмивання злочинних коштів та шахрайських дій. Проведені типологічні дослідження Державною службою фінансового моніторингу щодо легалізації через банки дозволили виділити типові схеми, такі як виведення готівкових коштів, використання тендерів для виведення бюджетних коштів та відмивання коштів через створення фіктивного доходу від операцій з цінними паперами. Виокремлення таких типових схем відмивання дозволяє попередити та відстежувати легалізаційні процеси;

5. банківські установи є суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Важливо відзначити, що саме банківські установи становлять значну частку (понад 77%) від загальної кількості суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Практично всі повідомлення (99,55% у 2022 р.), надіслані до Держфінмоніторингу України, надходять від банків. Водночас, понад 90% надісланих повідомлень стосуються фінансових операцій, що перевищують порогові значення. Крім того, банки здійснюють відстеження фінансових операцій клієнтів відповідно до запитів Держфінмоніторингу;

6. міжнародні фінансові та антилегалізаційні організації розробили набір інструментів для оцінки ризиків відмивання коштів. Використання цієї методології включає проведення оцінок ризиків національного та секторального рівнів. Використання таких оцінок дозволяє банківським установам ефективно оцінювати наявні ризики легалізації коштів та швидко приймати рішення щодо їх усунення. Україна, приєднавшись до світової антилегалізаційної політики, впроваджує розробки світових фінансових організацій та рекомендації FATF в національну практику. Двічі була проведена Національна оцінка ризиків, яка спрощує завдання відділів фінансового моніторингу суб'єктів первинного фінансового моніторингу, зокрема банків;

7. ефективність антилегалізаційної діяльності банківських установ залежить від здатності керівництва налагодити належну внутрішньобанківську систему фінансового моніторингу. Важливу роль у діяльності банківських установ відіграє управління ризиками відмивання коштів та вибір антилегалізаційної стратегії. Процес управління ризиками відмивання коштів включає кілька етапів: формулювання завдань та змісту антилегалізаційної політики банку, аналітичний етап (опис можливих ризикових ситуацій, оцінка ризик-профілю клієнтів та ризик-апетиту банку), вибір методів управління та формулювання антилегалізаційної стратегії, оцінка ефективності проведених антилегалізаційних заходів;

8. важливим етапом в реалізації антилегалізаційної політики банку є вибір відповідної стратегії протидії відмиванню коштів. Існують різні антилегалізаційні стратегії банку, такі як стратегія мінімізації ризику, стратегія ухилення від ризику, стратегія перенесення ризику та стратегія прийняття ризику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дмитренко М. Г. Легалізації кримінальних доходів та фінансування тероризму: сучасні економічні аспекти і вплив на розвиток банків: монографія. Київ: УАБС НБУ, 2014. 302 с.
2. Патюта І. М. Державний фінансовий моніторинг у контексті регулювання банківського сектору. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 4. С. 48-51
3. Хмелюк А. А. Фінансовий моніторинг: суб'єкти та об'єкти в Україні. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). Фінанси, грошовий обіг і кредит*, 2014. №174. С.124-130.
4. Буткевич С. Досвід США щодо запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки»*. 2008. Т. 21 (60). № 1. С. 68–74
5. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. *Закон України* від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
6. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 29.07.2015 № 537. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF#Text>
7. Глущенко О. О., Семененко І. Б. Антилегалізаційний фінансовий моніторинг: ризик-орієнтований підхід. К.: УБС НБУ. 2014. 386 с
8. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#>.

9. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: Постанова Національного банку України від 19.05.2020 № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text>

10. Про затвердження Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України: *Постанова Національного банку України* від 13.11.2018 № 120. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>

11. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму: Міжнародний документ від 16.05.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948#Text

12. Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин. Міжнародний документ від 20.12.1988. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text

13. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму: Міжнародний документ від 09.12.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text

14. Про затвердження Програми стратегічного розвитку Державної служби фінансового моніторингу України на період до 2024 року: Наказ Міністерства фінансів України від 17.01.2022 № 16. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/strategy/16.pdf>

15. Деякі питання організації фінансового моніторингу. Постанова Кабінету міністрів України від 9 вересня 2020 р. № 850. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%82%D0_850.pdf

16. Про затвердження Порядку організації та координації роботи з перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів з питань фінансового моніторингу: Постанова Кабінету міністрів України від 2 вересня 2020 р. № 777. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/777-2020-%D0%BF#Text>

17. Про затвердження Положення про здійснення установами фінансового моніторингу: *Постанова Національного банку України* від 28.07.2020 № 107. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0107500-20#Text>

18. Актуальні методи, способи, інструменти легалізації (відмивання) злочинних доходів та фінансування тероризму (сепаратизму). Держфінмоніторинг. 2021. Київ. 116 с.

19. Звіт Державної служби фінансового моніторингу за 2020 рік. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/PublicZvit2020.pdf>

20. Звіт Державної служби фінансового моніторингу за 2021 рік. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/zviti-pro-diyalnist/2021-rik/richnij-zvit-derzhfinmonitoringu-za-2021-rik.html>

21. Звіт Державної служби фінансового моніторингу за 2022 рік. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/zviti-pro-diyalnist/2022-rik/richnij-zvit-derzhfinmonitoringu-za-2022-rik.html>

22. Внукова Н. М. Ризик-орієнтований підхід суб'єктів первинного фінансового моніторингу до класифікації клієнтів. Сучасні проблеми фінансового моніторингу : матеріали Всеукр. науково-практ. конф., (23 листоп. 2018 р.) Харків. С. 20–24.

23. Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах: положення, затверджене постановою Правління Національного банку України від 11.06.2018 р. № 64. (редакція від 07.06.2019 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18>. (дата звернення 20.12.2021)

24. Внукова Н.М. Управління ризиками фінансових установ у сфері фінансового моніторингу. Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Економіка». 2018. № 8(36). С.54-69. DOI: 10.25264/2311-5149-2018-8(36)-64-68

25. Рисін В.В., Корначук О.Ю. Ризики залучення банків до схем відмивання грошей. Ефективна економіка. 2020. № 5. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.5.2
26. Офіційний сайт Міжнародної групи розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів [URL:www.fatf-gafi.org](http://www.fatf-gafi.org)
27. Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму, що вносить зміни до Регламенту (ЄС) № 648/2012 Європейського Парламенту та Ради і припиняє дію Директиви 2005/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради і Директиви Комісії 2006/70/ЄС: ДИРЕКТИВА (ЄС) 2015/849 ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ від 20 травня 2015 року. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/20ukr.pdf>
28. European Commission. Methodology for assessing money laundering and terrorist financing risks affecting the internal market and related to cross-border activities. 2015. URL: <https://fatfplatform.org/assets/04112015-Methodology-SNRA-Clean-v1.1.pdf>
29. Коваленко В.В., Єгорова А.С. Імплементация міжнародного досвіду в системі оцінювання банківського ризику легалізації доходів отриманих злочинним шляхом. *Збірник наукових праць Одеського національного економічного університету*. №11-12, 2021. С.33-41.
30. Savona, E.U., Riccardi, M. Assessing the risk of money laundering: research challenges and implications for practitioners. *Eur J Crim Policy Res*. 2019. 25. 1–4.
31. The World Bank Risk Assessment Methodology. (2016). URL: https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Risk_Assessment_World_Bank.pdf
32. Financial Action Task Force. (2014). Virtual Currencies Key Definitions and Potential AML/CFT Risks. URL: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Virtual-currencykey-definitions-and-potential-aml-cft-risks.pdf>.

33. Морозов А. В. Використання фінансового аналізу з метою протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму. *Фінанси та кредит*. 2008. № 34 (322). С.60.
34. Омельченко О. І., Островський Д. М. Шляхи мінімізації ризиків легалізації доходів клієнтів банку. *БІЗНЕСІНФОРМ* № 6. 2019. С.239-245
35. Дмитров С. Моделювання оцінки ризиків використання послуг банків з метою легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму. *Вісник НБУ: зб. наук. праць*. 2009. № 1. С. 54-59
36. Клименко А. О. Організаційні та правові засади діяльності банків щодо протидії легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом: монографія. К.: Ун-т «Україна», 2006. 168 с.
37. Шиян Д. В. Система забезпечення фінансового моніторингу в банку. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2011. Випуск 2 (54). С. 223-231
38. Маслак О. І., Квятковська Л. А., Шийка М. І. Особливості банківського моніторингу при формуванні та оцінюванні фінансової стійкості банків України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. Випуск 1(12). 2012. Частина II. С. 33-42.
39. Дяченко Я. Я. Організаційно-правові засоби моніторингу фінансових правопорушень. *Фінанси України*. 2009. №5. С. 31-40.
40. Поплевічева Н. Державні засади запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, через інституції фінансового ринку. *Банківська справа*. 2011. № 3. С.87-94